

Protestolar karşısında ordu: Cezayir ve Sudan tecrübesi

DR. VEYSEL KURT Sayfa 2’de

Yeni bilme biçimleri

DR. NECDET SUBAŞI Sayfa 3’te

10. Yıl

AÇIK GÖRÜŞ

21 NISAN 2019 PAZAR - SAYI: 604

FİKİR VE TARTIŞMA EKI

Star

Öner Buçukcu
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Ziya Gökalp’ten Osman Turan’a: Türk milliyetçiliğinin seyri

Türkiye’de milliyetçilik düşüncesinin 1960’lı yıllarla birlikte refleksif bir düşünce biçimi almayla başladığı söylenebilir. Bu durumun en güzel örneklerinden birisi Osman Turan’dır. Demokrat Parti’den milletvekili seçilen, 27 Mayıs darbesinin ardından 16 ay kadar hapiste tutulduktan sonra beraat ettirilen, 1965’te Adalet Partisi’nden yeniden milletvekili seçilen Osman Turan hem yayınladığı metinlerle hem de siyasal pratiğiyle ciddi bir önemi haiz gözükmemektedir. Özellikle ciddi metinlerinin neredeyse tamamını 1969’da siyaseti bıraktıktan sonra vermiş olması ilgi çekicidir. En bilinen eseri Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi başlıklı çalışması olmakla birlikte İslâmiyet öncesi Türkler ve yaşayışları üzerine yaptığı çalışmalar dolayısıyla Claude Cahen ve Irene Melikof gibi müsteşrikler tarafından da ilgiyle izlenmiştir.

Batılı bıkılmışlığı

Etienne Coupeux, *Türk Tarih Tezinden Türk İslâm Sentezi*’ne başlıklı çalışmasında Ziya Gökalp’in fikirlerinin Cumhuriyet Türkiye’sinde Osman Turan ve İbrahim Kafesoğlu tarafından geliştirildiğini ifade etmektedir. Ancak Coupeux’un yaklaşımının oldukça indirgemeci ve tipik “Batılı bıkılmışlığı” ile bütün etkenleri ve verileri bir çuvala doldurma tavrının bir neticesi olduğu söylenebilir. Zira Osman Turan ve İbrahim Kafesoğlu’nun hem milliyetçiliği hem de Türk tarihini yorumlama biçimleri açısından ciddi şekilde farklılıkları ifade edilmektedir. Örneğin Osman Turan Selçuklularda feodal bir toplumsal örgütlenme olduğunu ileri sürerken Kafesoğlu Selçuklularda feodal bir toplumsal örgütlenme olmadığı konusunda ısrarlıdır. Turan’ın Gökalp’in fikirlerini “geliştirdiği” düşüncesi de oldukça spekülâtif bir yargı olarak not edilmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere 1960’lı yıllardaki milliyetçiliğin en belirgin vasıflarından birisi reaksiyoner olma durumudur. Bu reaksiyonerlik büyük ölçüde Sovyetler Birliği’nden algılanan tehdit çerçevesinde anti-komünizm şeklinde biçimlenmektedir. Osman Turan’da da bu durum çok net bir biçimde görülmektedir. Özellikle *Yeni İstanbul* gazetesinde nesredilen yazılarında anti-komünizmle milliyetçilik arasında kurduğu rabita dikkat çekicidir. Turan’a göre “Türkiye dünyada komünizme karşı bir kale sayılmaktadır”. Bu durumun sebebi Türk milletinin de komünizme karşı mesafeli olduğuna dair inancıdır. Ecevit önderliğinde gelişen Ortanın Solu fikrine de benzer bir perspektifle karşı çıkmaktadır. Turan’a göre CHP Genel Sekreteri Ecevit’in Ortanın Solu önerisi komünizmin her müesseseye sızmasına cesaret vermektedir. Öyle ki Turan, Genelkurmay Başkanı Cemal Tural tarafından 1966’da kurum içi yayınlanan ve bir biçimde medyaya yansıyan, komünizm tehlikesine dikkat çeken tamimi, “tahlili ve tarihi” olarak nitelemektedir. Turan’a göre Türk milleti gibi Türk ordusu da komünizme ve Rus tehlikesine karşı hassastır.

Romantizm vurgusu

Bu noktada ilgi çeken husus Osman Turan’ın “mutedil sosyalizm” gibi bir kavramsallaştırma geliştirerek farklı bir yaklaşım içerisine girmesidir. Osman Turan’a göre milliyetçi, bir yandan demokrasiyi diğer taraftan içtimali adaleti kendi düşüncesinin ayrılmaz parçaları olarak düşünmektedir. Dolayısıyla bir milliyetçi hürriyet, mülkiyet, serbest teşebbüs ve manevi değerlere saygı gösteren mutedil bir sosyalizm ile ciddi bir çatışma içerisindedir. Bu görüşü, onu meşru bir fikir olarak görür. Bu çerçevede Turan Avrupa’daki bir takım sosyalist doktrinlerin bu yönde bir gelişim gösterdiklerinden bahsederek bu partilerin millî ve dinî esaslara dayanma yoluna gittiklerinden bahsetmektedir. Osman Turan’ın milliyetçiliğinde anti-komünizmin bu kadar belirgin olmasında politik konumlanmalarının da rolü olduğu söylenebilir. Demokrat Parti’de ve Adalet Partisi’nde siyaset yapması, her iki partinin de politik söylemlerini belirleyen anti-komünizm ve komünist işgal tehlikesine önemli yer ayırması Osman Turan’ın da düşüncelerinin biçimlenmesinde etkili olmuş gözükmemektedir. Özellikle Menderes’e atıfla yaptığı bazı tespitler, Menderes’in siyasal kapasitesini açıklarken komünizm tehlikesine ilişkin teyakkuzda olma haline yapmış olduğu atıflar bu düşünceye dayanak teşkil etmektedir. Bütün milliyetçi hareketlerde romantizm bir ölçüde mevcuttur. Romantizm vurgusu milliyetçi hareketlere entelektüel derinlik kazandırabilirdiği gibi onlardaki reaksiyoner tavnı belirginleştirip basitleştirebilir, savunmacı bir çizgiyi savunmaya doğru itebilir.

DEVAMI 4’TE

SEÇİMLERİN GÖR DEDİĞİ

Türkiye halkı, devletin bağımsızlığını aynı zamanda bir ideolojik, kültürel bağımsızlık meselesi diye kabul etti, siyasetteki mücadelenin bu meseleyle ilişkisi olduğunu az çok sezerek hareket etti. Halkımızın yüzde 60’ının aptal olduğunu söyleyecek kadar ileri gidebilen Batıcı kafalarsa bu gerçeği idrak etme kabiliyetini ne yazık ki gösteremedi.

Türkiye’nin gerek tarihsel süreklilik içersindeki siyasal koşullarını ve sosyolojisini gerekse dünya sisteminin dahası emperyalizmin bölgemizdeki güc oyunlarını tümüyle aşabilmiş değildir.

Yapılan yerel seçim de olsa tercihlerin çok büyük ölçüde genel seçim hallet-i ruhıyesi içinde yapıldığı bir gerçektir. Başkan adaylarının şahsi özellikleri, bütün iddialara rağmen, kanaatimce 31 Mart seçimlerinde çok küçük bir etkiye sahip. Küçük ilçelerde bu etkiden biraz daha ağırlıklı söz edilebilir belki, hepsi o kadar. Başbakanlık ve Meclis Başkanlığı yapıp gelmiş, altyapı işleri konusunda ulaştırma bakanlığındaki çalışmaları kendisini ayrıca kanıtlamış Binali Yıldırım gibi bir adaya rağmen, İstanbul Belediye Başkanlığına beklenen üstünlüğün sağlanamaması söz konusu genel seçim havasının en açık kanıtlarından biridir. Medyada ve halk arasındaki seçim yorumlarının da zaten bu istikamette

yapıldığını, iktidar ve muhalefet bloklarına (ittifaklarına) dayalı değerlendirilmelerin kamuoyunda etkili olduğunu görebiliyoruz. Buna rağmen şaşırtıcı olan nokta, Türkiye genelinde cumhurbaşkanının yüzde 52, AK Parti’nin yüzde 44 oyunu neredeyse dikkate almaksızın iktidar bloğunun başarısızlığından dem vurulmak istenmesidir.

Sağ seçmene açılma

Oysa Ankara ve İstanbul’u, daha genelde batı illerini Türkiye’nin tabiri caizse “ayrıcalıklı” illeri olarak değerlendirmedikimiz süreçte, iktidar partisi ve bloğu açısından bir gerilemeden söz edemeyiz. Ancak burası Türkiye’dir. AK Parti de Türkiye’nin gerek tarihsel süreklilik içersindeki siyasal koşullarını ve

sosyolojisini gerekse dünya sisteminin dahası emperyalizmin bölgemizdeki güc oyunlarını tümüyle aşabilmiş değildir. 31 Mart seçimlerini Türkiye gerçeğinin bu iki boyutundan soyutlayarak ele alma lüksümüz yok. O yüzden bilhassa Ankara ve İstanbul belediyelerinin muhalefet bloğuna geçmesi, Türkiye’deki sol-Kemalist gruplar açısından haklı olarak çok önemli bir zafer diye kabul edilecek, ancak kendi bağlamından çıkılarak iktidar partisine karşı kullanılacak stratejik bir silaha dönüştürülecektir. İstanbul seçimlerinin netleşmesi akabinde bu strateji sanıyorum daha sıcak bir şekilde pratize edilmeye çalışılacaktır. Dünya konjonktürünün zorlamalarıyla sol-Kemalist kesimlerin darbe iştahı ister istemez kırılmıştır, fakat darbencilik eğilimleri huy değiştirerek artık başka

şekillere bürünmüştür. Daha sofistike, daha kabule şayan nitelikte stratejik uygulamalara ihtiyaç vardır. Sağ seçmene açılma ve popülizm bunlardan biridir.

Din ile sahici ilişki

Dinin siyasete alet edilmesi, bugün çok tuhaf, çok manidar bir şekilde CHP siyasetinde cari hale getirilmiştir. CHP’nin dinle barışığına dair yorumlar belli bir doğruluk payı taşıya bile, bunun sahici bir arka planının olmadığı çok aşikar. Popülizme mecbur olduğunun farkında olan CHP, yaklaşık son 10 yıldır işi bu noktaya kadar taşımaktan geri kalmamış, başarı için dini kullanmayı mübah sayan bir anlayışa doğru hızla evrilmiştir. Oysa dinle sahici bir ilişki için elzem olan içsel dinamiklerden yoksundur.

DEVAMI 6’DA

Ali K. Metin
Şair-yazar

Fransa neyi gizlemeye çalışıyor?

KORAY ŞERBETÇİ
Sayfa 4’te

Modern toplumda başörtüsü Simbad’ın uçan halısı gibi

RÖPORTAJ: HALE KAPLAN ÖZ
Sayfa 5’te

‘Hedef süre’
bakanlığın
değil, herkesin
meselesi olmalı
CÜNEYD ALTIPARMAK
Sayfa 7’de

Arap dünyasının krizleri ve İslâmcılık

ASİM ÖZ
Sayfa 8’de

PROTESTOLAR KARŞISINDA ORDU:

CEZAYİR VE SUDAN TECRÜBESİ

Cezayir ve Sudan'da yeniden hareketlenen sokaklar, Arap Baharı'nın ikinci dalgası olarak nitelendirilmeye başlandı. Bu yargının doğruluğu ya da yanlışlığı bir tarafa, bu iki ülkedeki süreci belirleyen aktörlerin Mısır, Suriye, Libya ve Yemen'deki isyan süreçlerindeki aktörlerle aynı olduğunu gözlemlemek mümkün: Muhafiz hareketler, iktidar ve ordu. Herhangi bir ülkede kitlelerin iktidara karşı sokağa dökülmeleri bir başka deyişle devrim için harekete geçmelerinin birçok sebebi olabilir. Bir kere bu süreç başladıktan sonra, sürecin nereye evrileceğini belirleyen en önemli dinamikler ise rejimin cevabı, silahlı kuvvetlerin tavrı ve uluslararası aktörlerin meseleye yaklaşımıdır. Ancak bu üç unsurdan en önemlisi ordunun tavidir. Çünkü rejim protestoları bastırmak istediğinde başvuracağı en önemli aktör ordudur. Uluslararası aktörler ise –eğer kitlesel mobilizasyonun bir parçası değilse– sürecin olgunlaşmasını bekler. Kitlesel protestoların başlangıcında rejim genel olarak bu protestoları önce yumuşak sonra ise sert yöntemlerle (polis, milisler ve ordu eliyle) bastırma eğilimine girer. Polis ve milislerin, orduya nazaran harekete geçirilmesi daha kolaydır. Öncelikle kitlesel mobilizasyonun başarılı yöntemleri kullandığını yani şiddet içermediğini varsaydığımızı ifade edelim. Ayaklanmaların şiddet içermemesi ordunun müdahale etmemesi için gerekli, ancak yeterli şart değildir.

Ordu-rejim ilişkisi

Sudan ve Cezayir'de kitleler sokağa döküldüklerinde iktidar, polis ve istihbarat birimlerini harekete geçirdi. Polisin müdahalesi sonrasında Sudan'da onlarca kişinin öldüğü biliniyor. Olayların turmanması üzerine Sudan ordusunun göstericileri koruduğuna dair haberler gelmeye başladı. Fakat öte yandan son bir haftaya kadar El Beşir'e karşı açık bir tutum da takınmadı. Cezayir'de ise ordunun daha erken bir dönemde dahil olması dolayısıyla gösterilerin daha az maliyetle devam ettiği biliniyor. Ordunun bu tavrının aslında her iki ülkede de göstericileri cesaretlendirdiği söylenebilir.

Bu durum karşısında El Beşir'in de Buteflika'nın da siyasi ve ekonomik alanda reform sözü vererek protestoları yatıştırma stratejisinin sonuç vermemesi de bununla ilgili. Ordunun gösterilere müdahale etmemesi ve aleyhte bir açıklama yapmamış olması, zaman içinde her iki ülkede de genç subaylardan aç sayda da olsa göstericilerin arasına karışması kitleleri daha da motive eden bir etki yarattı.

Ordular kitlesel mobilizasyonlar karşısında nasıl bir tavır alır? Kitleleri hangi şartlar altında bastırma yoluna giderler? Bu sorular 2010 yılı sonunda Arap isyanlarının başladığı süreçte gündeme geldi. Fakat esasında daha önce yaşanan devrimsel süreçlerde de ordular kitleler ya da iktidar lehine önemli rol oynamıştır.

Bu durumda ortaya çıkan en önemli sorular şunlardır: Ordular kitlesel mobilizasyonlar karşısında nasıl bir tavır alır? Kitleleri hangi şartlar altında bastırma yoluna giderler? Hangi şartlar altında iktidarın devrilme sürecinin bir parçası olurlar ya da bu süreçte sessiz kalırlar? Bu sorular 2010 yılı sonunda Arap isyanlarının başladığı süreçte gündeme geldi. Fakat esasında daha önce yaşanan devrimsel süreçlerde de ordular kitleler ya da iktidar lehine önemli rol oynamışlardır.

Bu soru bağlamında oldukça geniş bir literatürün olduğunu ifade edelim. Bu tartışmalar karşısında 2011'den sonra Ortadoğu'daki isyanların hangi noktaya evrildiğine bir daha bakmakta yarar var. Kimi araştırmacılar kitlesel mobilizasyonun kapasitesini (süreklilik, organizasyon, silahsız direniş v.s.) meşruiyetini ve silahlı kuvvetlerin en azından bir kısmını yanlarına çekme kabiliyetini merkeze alırlar. Ordunun kendi çıkarlarını ve durumunu dikkate aldığını düşünenler ise ordunun kendi içinde bölünmesi ve bir iç savaş senaryosu riski ile hareket ettiğini savunur. Bu durumda ordu genel de darbe yaparak süreci kontrol eder ya da genel eğilime uyarak iktidar ya da göstericilerden yana bir tavır alır. Burada ordu ile rejim arasındaki ilişkiler belirleyicidir. Ordu ile siyasi iktidar arasında yaşamsal birliklilik söz konusu ise ordu kitlelere müdahale etmekten kaçınmaz. Suriye örneği bu durumun açık bir

Dr. Veyssel Kurt

Istanbul Medeniyet Üniversitesi

örneği. Tunus'ta ordu siyasi iktidarın bir dayanağı olmadığı için değişimin önünü açmayı –en azından tıkamamayı– tercih etti. Mısır'da ise ordu rejimin en önemli oyuncusu olduğu için değişimi değil, her durumda kendi çıkarını gözeterek hareket etti. Sonuçta Mısır'da bir değişimin önünü tıkayarak rejim üzerindeki hegemonyasını devam ettirmiş oldu.

Ne bekleyelim?

Bugünlerde ise Cezayir ve Sudan'da yine iktidar değişimleri ile ortaya çıkan kitlesel hareketler karşısında ordu, değişim sürecinin aktörü konumunda. Her iki ülkede de ordu, bağımsızlık sonrasında

kurucu bir rol oynamış ve ülke tarihleri boyunca iktidar bloğunun en önemli parçası olmuştur. Her iki ülkede de iktidar değişimi büyük ölçüde askeri darbelerle söz konusu olmuştur.

Dahası her iki ülkede de halk, orduyu sahneye davet etti ve ordu da aşama aşama süreçte ağırlığını koyuyor. Başka bir deyişle Cezayir'de de Sudan'da da ordu protestocuların hedefindeki liderin iktidardan ayrılması için çeşitli zorlamalarda bulundu. Sudan'da iş askeri darbeye vardı zaten. Cezayir'de de Genel Kurmay Başkanı, 26 Mart'ta Buteflika'nın istifa etmesi gerektiğini ifade etti. 2 Nisan'da da Buteflika görevden ayrıldığını açıkladı. Dolayısıyla her iki ülkede de siyasi iktidara karşı başlayan ayaklanmaların, –El Beşir ve Buteflika'nın iktidardan düşmüş olmalarını hesaba katarak– ilk hedeflerine ulaştıklarını ifade etmek mümkün. Bu durum doktriner anlamda bir devrim gerçekleştiği anlamına gelmez. Çünkü, devrim yapısal değişimleri içerir. Başka bir deyişle siyasi iktidar elitinin değişimi yetmez, rejim değişimi gereklidir.

Sudan'da da Cezayir'de de orduların bu düzeyde bir değişime razı olup olmayacakları epey tartışmalı bir noktadır. Her iki ülkede de ordu açısından üç temel değişim senaryosundan bahsetmek mümkün. Birinci senaryo, muhalefetin arzu ettiği bir değişim sürecinin önünü açmaktır. Bu durumda

ordunun sahip olduğu ayrıcalıklar ve siyaset üzerindeki vesayet de tartışma konusu olacaktır. Dolayısıyla ordunun kurumsal düzeyde bu tür bir sürecin önünü açması küçük bir ihtimaldir.

İkinci senaryo ise ordunun kendi içinde bölünmesidir. Bu senaryo jenerasyonlar arası geçişin yönetilememesi, ordu içinde ideolojik ya da etnik hatların keskin olması dolayısıyla söz konusu olabilir. Ordu bu durumun gerçekleşmesinden kaçınmak zorunda. Çünkü bu durum ya ordu içinde sonu gelmez bir mücadeleye ve dolayısıyla arka arkaya darbeler ya da iç savaşla sonuçlanacaktır.

Tercih edilecek senaryo

Üçüncü senaryo ise ordunun içinde bir mücadeleye mahal vermediği ve kendi kontrolünde bir geçiş sürecinin yaşanmasıdır. Ordu açısından en tercih edilecek senaryo budur. Nitekim her iki ülkede de mevcut resim bu sürecin bu doğrultuda ilerleyeceğinin işaretleri gözükmektedir. Sudan'da El Beşir'in istifa etmesinin ve Savunma Bakanı Avad Bin Avf'ı da yardımcı olarak ilan etmesi üzerine ordu içinde çeşitli rahatsızlıkların oluştuğuna ve emir-komuta zincirinin dışında darbe söylentilerinin dolanmaya başladığına dair haberler yayıldı. Savunma Bakanı Avad bin Avf'ın liderliğinde 10 Nisan'da gerçekleşen darbe ile bu ihtimalin de önüne geçilmiş oldu. Cezayir'de ise Buteflika sonrası süreç henüz tam anlamıyla şekillenmiş değil. Cezayir için birlikte yönetilmesi gereken iki temel konu söz konusu: Birincisi iktidar bloğunu oluşturan kurumların kendi aralarındaki müzakereleri ve mücadeleleridir. Genel Kurmay Başkanı Salih'in eski istihbarat ve Milli Güvenlik direktörünü açık bir şekilde uyarılmış olması ve yolsuzluk dosyalarını gündeme getirmesi bu duruma işaret ediyor. Meselenin ikinci boyutu ise kitlesel taleplerin karşılanmasıdır. Zira Sudan'da olduğu gibi Cezayir'de de kitleler ordunun ağırlığı altında bir geçiş sürecine ikna olmuş değildir. Ancak hem yakın zamanda Suriye, Libya ve Yemen'in iç savaşta sürüklenmesine yol açan etkenler hem de ülkenin yakın geçmişindeki iç savaş (1992-1999) iktidar elitlerinin daha dikkatli ve sorumlu bir çizgide ilerleyecekleri varsayımına neden oluyor. Zira hem bölgedeki son beş yıllık dönem hem de Cezayir'in kendi tecrübesi, tarihin tekrerrür etmemesi gerektiği gerçeğini dayatıyor. Bu zorlu sürecin kitlesel beklentileri karşılayacak şekilde barışçıl bir şekilde yönetilmesi hem Sudan ve Cezayir hem de bütün bir bölge için yeni bir başlangıç potansiyeli taşımaktadır.

@veyselkurt9

Hem bölgedeki son beş yıllık dönem hem de Cezayir'in kendi tecrübesi, tarihin tekrerrür etmemesi gerektiği gerçeğini dayatıyor. Bu zorlu sürecin kitlesel beklentileri karşılayacak ve barışçıl bir şekilde yönetilmesi hem Sudan ve Cezayir hem de bütün bir bölge için yeni bir başlangıç potansiyeli taşımaktadır.

YENİ BİLME BİÇİMLERİ

Dr. Necdet Subaşı

Din Sosyoloğu

Bilme biçimleri, dinî olsun olmasın içinde yaşadığımız dünyanın nasıl açıklanacağından nasıl yeniden kurulacağına kadar bir dizi çabayı içinde taşıyan bir ameliye olarak tanımlanabilir. Dünya bilginimizin şekillenmesinde insanlık tarihinin hemen her safhasında ciddi anlamda rağbet gören belli başlı bilme biçimleri bugün birbirini tetikleyen meşruiyet krizleriyle karşı karşıyadır.

Eşyanın bilgisine sahip olmak isteriz, onun künhüne vakıf olma arzusu sadece bilim insanlarının peşine düştükleri bir heves olarak değerlendirilemez. Akli başında herkes sırlar dünyasının gizemini kavrama konusunda kendi yeterliliklerinin peşine düşmeye, mevcut bilgi alanlarını zorlamaya, yeni ve kullanışlı keşiflerle hayatı daha yaşanılabilir kılma konusunda yol kat etmeyi kendi kişisel programının kalıcı bir parçası hâline getirmeye meyyaldır.

İçine dahil olduğumuz evrende yaşama imkânına sahip olabilmenin belki de ilk şartı yaşadığımız dünyayı bilmektir. Evreni coğrafyaya, mekâna ya da belli bir hayat tarzına dayalı olarak tanımlamak sahip olduğumuz sınırlılığın limitlerini yansıtır. Evren, sadece fiziksel olanı değil, bilişsel, entelektüel ve manevi bağlamlardaki dünya(ları)mızı da içeren oldukça geniş ve kapsamlı bir bilgi alanıdır.

Bilgilerimiz sürekli değişir. Dünyaya bakışımız hemen her seferinde ona ilişkin gözlem, duyum ve tecrübeler hatta önsezi ve hissiyatımıza bağlı olarak mütemadiyen kurulur. Algılama düzeyimizde belli başlı kısıtlamaların, entelektüel yetersizliklerimizin ve fiziksel kapasitemizin varlığı her daim kendini hissettirir. Evrenin kimilerine oldukça açık ve geniş, kimilerine de bir hayli dar ve muğlak görünüşün nedeni her biri başka bir âlem olan kişisel dünyaların bağlı olduğu bilişsel yapıardan kaynaklanır.

Bilme faaliyeti irade kullanımının esaslı bir parçasıdır. Anlama çabası, en başta merakla başlar ve onu harekete geçirmeyi önceleyen bir cesaretle de mevcut sınırları zorlaması ve aşması beklenir. Sonuçta bu ameliye bilginin mahrem çekirdeğini patlatır; elde edilen veriler gündelik yaşama pratiğimizin yeni bir şekil kazanmasına katkıda bulunur, hayat yeniden kurulur, bilgi sabit olanı yerinden oynatır. Hareket kendi yeterliliğiyle tatmin oluncaya kadar devinim sürer.

Eşyanın bilgisine sahip olmak isteriz, onun künhüne vakıf olma arzusu sadece bilim insanlarının peşine düştükleri bir heves olarak değerlendirilemez. Akli başında herkes sırlar dünyasının gizemini kavrama konusunda kendi yeterliliklerinin peşine düşmeye, mevcut bilgi alanlarını zorlamaya, yeni ve kullanışlı keşiflerle hayatı daha bir yaşanılabilir kılma konusunda yol kat etmeyi kendi kişisel programının kalıcı bir parçası hâline getirmeye meyyaldır.

Âdem'e verilen bilgi

İlk insandan itibaren varlık dünyasında vücut bulan herkes gibi biz de hem kendimizi hem de ufkumuzu daraltan maddi ve manevi sınırları anlama ve tanımlama konusunda karşı karşıya geldiğimiz soru ve problemlerle baş etmek zorundayız. Evrenin ve yaşamın başlangıcını dinî bir referans sistemi içinde açıklayanlar için hedef, başlangıçta Âdem'e verilen ve öğretilen bilgilerin zaman içinde açılmasına öncülük etmek ya da birilerince bütün bunların açıklanmasını beklemektir. Örneğin dindar biri için belki de asıl mesele peygamberler aracılığıyla insanlara tevdi edilen emanetin yerine getirilmesi ve bu bağlamda kuşaktan kuşağa aktarılan kutsal bilginin yeniden yeniden okunması ve yorumlanmasıdır. Kişi yaşadığı dünya içinde sahip olmayı başardığı bilgi çeşitliliğiyle ilk günden Hz. Âdem'e verilen emanetin içerdiği sırlar dünyasına malik olmayı amaçlar. Duyduklarımızla onu doğrulamış gördüklerimizle de onu ispatlamış olacağız.

Dünyanın dinî olan herhangi bir referansla kayıtlı olmaksızın anlaşılabilirliğinden pekâlâ emin gibi görünen, başka bir perspektifte ise verili gerçekliğin açılabilmesi için insan varlığının sahip olduğu tüm yetenek ve hasletlerin derhâl harekete geçirilmesi beklenir. Somut görüngüler dünyasında yer alan her ne varsa bütün bunların anlaşılması için gerekli olan, zihinsel bir çaba, fiziksel bir gayret ve her seferinde birbirinin üzerine eklemenebilecek tarihsel bilgi akışını sabırla yönetmektir. Gerçeklik bize er ya da geç kendini ifşa etmekte gecikmeyecektir. Bunun için lazım olan, bilgiyi idrakte yoğunlaşarak sahada sınamaktır.

Bilme biçimleri, dinî olsun olmasının içinde yaşadığımız dünyanın nasıl açıklanacağından nasıl yeniden kurulacağına kadar bir dizi çabayı içinde taşıyan bir ameliye olarak tanımlanabilir. Dünya bilginimizin şekillenmesinde insanlık tarihinin hemen her safhasında ciddi anlamda rağbet gören belli başlı bilme biçimleri bugün birbirini tetikleyen meşruiyet krizleriyle karşı karşıyadır. Teolojinin, sanatın, felsefe ve metafiziğin, hemen her birinin birkaç asır boyunca rehberlik edip yol gösterdiği insanlık hikâyemizdeki yeri kuşkusuz emsalsizdir, bütün bunlara sonradan eklenen bilim de evreni kavrayışımız sözkonusu olduğunda kuşkusuz radikal sayılabilecek dönüşüm ve farklılaşmaların öncüsü olmuştur.

Bilme biçimleri karmaşık süreçler içinde kendi kalıcı formlarına kavuşur. Kişi de toplum da bireysel çıkışların pek az rağbet bulabildiği bir zeminde, güçlü bir toplumsallığın baskısı altında bu minvalde kalmaya razı kalarak evrene ilişkin açıklama modellerine ikna olmaya devam eder. Bir takviye alanı olarak gündelik hayat

estetize edilmiş bir makuliyet alanının biricik adresi olarak her daim devrededir. Paradigmatik yapı ve modeller dünyayı nasıl okumamız gerektiği konusunda bizi sözüm ona her türden manipülasyon ve yönlendirmeye karşı bazı hazır cevap ve şablonlarla diri tutmayı önceler, tahkim ederler. Verili müfredat insan yetiştirme düzenini kurgulamakla kalmaz bizim bu düzeni hangi bilgiyle besleyeceğimize izin verir. Her paradigma ileride büsbütün yanlışlanıp iyice terkedilmeye yüz tutana kadar çoklukla sorgulanmaksızın ortaya koyduğu bazı hazır cevaplarla hayatta kalmaya devam eder.

Aşk ve ıstıraba malik olmak

Dünyayı her seferinde yeni bir ilgi, farklı bir perspektif ve derin bir algı içinde görmek isteriz. Ancak bu isteğimiz yine her seferinde hakim bilgi konseptleri tarafından bloke edilir. Alışılmış düşünme biçimleri yeni formlaşayonlara, yöntem ve metotlara karşı dikkat üretir. Bilgi çok katmanlıdır; gelişmeye açıktır ve devamlılık isteyen bir kararlılıkla ancak kendini sürekli kılabılır. Bunun için de sadece beşeri malzemenin imkânlarıyla yetinmek mümkün değildir. Din de inanç da felsefe ve edebiyat da bize tefekkür alanlarımızın gelişip derinleşmesine fırsat veren araçlar arasında yer alır. Rutini zorlayıp alışılmışın dışında yeni mecralara ulaşmak her şeyden önce tabi olduğumuz düşünme ve kavrama biçimlerinden kopmayı gerektirir. Her kopma bir gözden geçirme, yüzleşme ve hesaplaşma çabasıyla birlikte işlerlik kazanır. Öte yandan kopmayı göze almak genellikle zordur, onu tercih etmek alışkanlıkları, sosyal sermayeyi ve çıkar ilişkilerini geride bırakmayı gerektirir. Bu nedenle de olanca çekiciliğine rağmen bunu gerçekleştirmek çoklukla imkânsızdır ve zaten de pek ender gerçekleştirilen bir tercihin takipçisi de oldukça azdır.

Modern bilme biçimleriyle birlikte kadim ve geleneksel olanların hem gözden düşürülmeleriyle hem de mîatların dolduğuna dair yaygınlaştıran ezberlerle mahkûm edildiği bir evrede bilimin önünü açtığı yeni muhakeme alanları bugün yeni birtakım formlarla temasa geçmeyi herkes için zorunlu bir hâle getirmiş bulunmaktadır. Geleneksel ve modern bilme biçimlerinin bildik gerilimlerine bağlı olarak gelişen problem alanlarından hemen herkese iyi gelebilecek cevaplarla nasıl çıkılacağı bugün hâlâ belirsiz durumdadır.

Gündelik hayat tasavvuru içinde gözetilen yerleşik düşünme biçimleri, günümüzde sıklıkla rastlanılan bir müphemliğe doğru hızla evirilmekte ve yeni bilme biçimleri bütün meşru söylemleri dışarda bırakarak, kendi yakıcı soru ve ithamlarıyla herkesin huzurunu kaçırmayı göze alan çıkışlarla etkilenim dünyasını olabildiğince genişletmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda başta iktidar ve diğer tahakküm araçları olmak üzere gündelik bilgi ve öğrenme kanallarından müstağni olmayı başaran çok az kişi de yeni birtakım söylemlerle temasa girmekte ve mevcut zihniyet yapısının giderek tek tek herkesi kötürümleştiren referans dünyasına karşı açıkça mesafe koyup savaş açmaktadır. Bir paradigmayı aşındırmak, onun etki alanından olabildiğince uzaklaşmak ve yakıcı gücünden beri olabilmek için hem onu sonuna kadar baskı altında tutabilecek bir entelektüel muhayyile hem de artık eskimiş olana rağbetten vazgeçecek derecede bir aşk ve ıstıraba malik olmak gerekir.

Ateş yakılmadı

Aydın, entelektüel ve âlimin bilinen anlam ve içerikleriyle bu kargaşa ve sarsıntı içinde altüst oldukları, onların kategorik olarak insanlığa yön vermek konusundaki bildik salahiyetlerinin artık türlü kuşku ve ithamlarla içi dışı edildiği, itibarlarının her fırsatta tartışmaya açıldığı bilinmektedir. Aydınların kendi grup çıkarlarını takip eden müteşebbatlarındaki parçalanma, entelektüellerin herkes için iyi ve güzel olana hakikat temelinde gösterdikleri rağbetlerinin karşı karşıya geldiği meşruiyet sorunu ve nihayet âlimlerin dinle hayat arasındaki mesafeyi telafi etme çabalarında kaçırıldıkları dünya bilgisi bugün yeni problemlerin ortaya çıkardığı mevzular atlanarak ele alınmamaktadır.

Sorular da cevaplar da değişmiş, artık yeni ve nitelikli bir arayış içinde, paradigmayı, zihniyet yapılarını, dünya bilgisini ve insan yetiştirme fikriyatını esas alan bir bakış açısına hızla ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun hangi sancılarla, hangi arayışlar eşliğinde ve kuşkusuz hangi mecralarda gerçekleşeceği ise şimdilik kaydıyla çoğumuz karanlık gibi görünmektedir. Çünkü ateş yakılmamış, tencere kaynamamış, temizleneceğimiz su ise ne adam akıllı bir şekilde kaynamış ne de bizi yakmayacak kadar soğuyabilmiştir.

@darulmedya

Ziya Gökalp'ten Osman Turan'a: Türk milliyetçiliğinin seyri

Öner Buçukcu
Birinci sayfadan devam

Örneğin Ziya Gökalp'te zaman zaman daha da belirginleşen romantizm onun milliyetçiliğinin entelektüel köklerini derinleştiren bir etki yarattırken Osman Turan'da sığlaştıran, savunmacı bir çizgiyi tahkime yöneltten bir pozisyonu daha görünür hale getirmiştir. Örneğin hürriyet ve meşrutiyet fikirlerinin ithal malı olduğunu savunurken bu görüşünü şu şekilde temellendirmiştir: “Türkler siyasi müesseseler dışında, içtimai bakımdan, dünyanın en demokratik milleti oldukları içinde, cemiyet olarak, ona bağlı bulunan hürriyet ve meşrutiyet fikirlerini zorlayan bir ihtiyaç karşısında bulunduklarını duymamışlardır.”

Osman Turan'ın milliyetçiliğinin en belirgin vasıflarından birisi de Türkçenin yani dilin merkezi rolüdür. Bu bağlamda özellikle dil devrimine ilişkin getirdiği sert eleştiriler dikkat çekicidir. “Milli birlik ve mevcüdiyetimizin temeli olan Türkçemiz cehalet ve hyânetin kurbanı olmuş ve dünyada misli görülmemiş bir barbarlık Türkiye’de vuku bulmuş, iptidaî bir kabile dili yaratmaya girilerek medenî dünyanın acı istihzalarına sebebiyet verilmiştir”. Turan özellikle eski Türk edebiyatı ile bağın kopmasından rahatsızdır. Zira “milletler kendi kültür, suur ve ideallerini muhafaza ettikçe her istilâ gibi komünist istilâ ve tahakküme karşı da dayanabilmiş ve varlıklarını korumuşlardır.”

Turan'ın dile yönelik bu ilgisi onun milliyetçilik anlayışının Ziya Gökalp'le bağının kurulmasının önemli sebeplerinden birisi olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Gökalp'in dile yönelik kurucu tavrı ile Turan'ın dile yönelik tavrı özde farklılaşır gözükmemektedir. Gökalp dili milletin kurucu unsurlarından birisi olarak ele alırken Turan dili kültürel alana dahil etmekte ve bunun üzerinden kurucu bir anlam yüklemektedir. Diğer bir deyişle Gökalp Türkçe konuşabilmeyi Türk olmanın temel unsurlarından birisi addederken Turan Türkçeyi daha ikincil düzeyde değerlendirmektedir.

Turan'ın milliyetçilik anlayışının reaksiyoner vasfının belirgin olması onun Tanzimat dönemine ilişkin fikirlerini de biçimlendirmiş gözükmemektedir. Turan Tanzimat'ı büyük ölçüde Avrupa'laşma düşüncesinin bir merhalesi olarak değerlendirmektedir. Bu düşünce de Türklü manevi köklerinden koparmaktadır. Turan'a göre Tanzimatçılar gayrimüslimlere daha fazla özgürlük vermenin Avrupa'nın takdirini kazanacağı yanlışına düşmüşlerdir. Öyle ki Midhat Paşa hilâlin yanına salıp (haç) koyarak imparatorluğun bünyesine uygun bir şey yapmayı dahi düşünmüştür.

Tarihi bir leke

Benzer yanlışlığı tekrarlayan İttihat-Terakki ileri gelenleri de imparatorluk bünyesindeki diğer unsurlara bir takım yeni haklar tanımanın Avrupa'nın takdirdini kazanmayı sağlayacağını düşünmüş, Meşrutiyet'in İlânını bu sebeple talep etmişlerdir. Bu yanlışlarının bir neticesi olarak Sultan Abdülhamid'i hal etmeye giden heyetin üyeleri arasında Ermeni ve Yahudi İttihat-Terakki üyelerinin bulunmasını “tarihi bir leke” olarak değerlendirmiştir.

Bununla birlikte İttihatçılar hızla bu fikirlerinden vazgeçmişler, milli duyguyu tahkim eden vatansever bir cepheye dönüşmüşlerdir. Bu durumun ortaya çıkmasında İttihat-Terakki'nin ilk dönem Jön Türklerden kopmasını payı büyüktür. Zira Ahmet Rıza'nın önerisi Comte'dan mülbem bir dinsizlikten başka bir şey değildir. Bugüne kadar boş yere şöhretinden bahsedilen Prens Sabahattin'in fikirleri ise Türkiye için hiçbir ihtiyaca cevap vermediği gibi İmparatorluğun dağılmasını kolaylaştırıcı bir muhteva arz ediyordu.

Garbın yamaklığı

Turan'a göre acı hadiseler karşısında irkilen İttihatçılar başta Tal'at Paşa gibi vatansever liderleri olmak üzere anavatanın tehlikede olduğunu görerek İslamiyetçi-milliyetçi bir mefkûrenin kahramanı olma yoluna girmişlerdir. Bu yola girmeyi kolaylaştıran önemli etkenlerden birisi İttihatçıların Ziya Gökalp gibi bir mefkûreci ile karşılaşmalarıdır. Ziya Gökalp de İttihatçıların takdirine nail olmakla o derece şanslı addedilmek gerekir. Böylelikle İttihat-Terakki kadroları Türkiye'yi bir “milli ölüm kalım cihadına” hazırlamışlardır.

İttihatçılığa karşı yaklaşımı mutedil olan Gökalp'in Kemalizm eleştirisi ise oldukça sert ve belirgindir. Bu eleştirinin dayanağının Turan'ın Tanzimat eleştirisi olduğunu söylemek de mümkündür. Yeni İstanbul gazetesinin 5 Temmuz 1966 tarihli nüshasında yayınlanan “Ey Türk Milleti, Titr ve Kendine Dön! III” başlıklı makalesindeki şu ifadeleri bu bahsi daha anlaşılır kılmak bakımından da hayli ilgi çekicidir: “Avrupalı olmak zannı ile ve aşâğılık duygusu ile kendini Şark'tan ve hususiyle İslâm dünyasından ayırdın. Bu suretle bu tarafa yaşayan büyük tarihi mirasını ve liderlik mevkiiini inadına kendi eline israf ettin. Bu gafletle hem Şark'ta ve hem de Garp'ta şahsiyetini kaybettin. Şark'ın efendiliğinden Garbın yamaklığına düştün.”

Turan'ın Tanzimata, İttihatçılığın ilk dönemine ve Kemalizme duyduğu tepkinin en önemli kaynağı olarak ise İslamiyet(çilik)le ilişkin hassasiyeti gösterilebilir. Turan “İslamiyet'le birlikte Türk milletinin de varlığı ve yokluğu meselesi ile karşılaşmış” bulunduğumuz kanaatindedir. Hıristiyan olan Türk kavimleri yok olurken Türklerin Anadolu'yu vatan yapmaları “İslamiyetin ve millî kudretin imtiazı” sayesinde mümkün olabilmıştır.

Osman Turan'ın Gökalp'ten etkilendiği ve Gökalp çizgisi üzerinde ilerlediği söylenebilir. Bununla birlikte Türk milliyetçiliğine sosyolojik bir program çizme gayreti ve arayışı içerisinde olan Gökalp'in metinleri ile Osman Turan'ın metinleri arasında tahlilî anlamda ciddi bir farklılık olduğu dikkatten kaçırılmamalıdır. Belki de iki entelektüelin fikirlerini daha iyi anlayabilmek, aralarındaki farkları kristalize edebilmek için Gökalp'in *Türk Medeniyeti Tarihi* başlıklı çalışmasıyla Turan'ın *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi* çalışmasını hem metod hem de muhteva bakımından karşılaştırmak ufuk açıcı olabilir. Bu ise başka bir yazının konusu olacak.

@onerbucukcu

Fransa neyi gizlemeye çalışıyor?

Uygar Fransa'nın 7,5 yıl süren Cezayir soykırımını sürecinde yaklaşık 1.5 milyon insan acımasızca katledildi. Bağımsızlık kazanıldığında 2 milyon insan daha toplama kamplarındaydı. Yarım milyon Cezayirli de komşu ülkelere sığınmıştı. 2 milyon kişi işsizdi, açlık ve hastalık ülkeyi kasıp kavuruyordu.

G eçtiğimiz günlerde Antalya'da düzenlenen NATO Parlamento Asamblesi 99. Rose-Roth Semineri ve Akdeniz Ortadoğu Özel Grubu Ortak Toplantısı'nda, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un partisinden parlamenter Sonia Krimi'nin, 1915 Olaylarında Türklerin soykırım yaptığını söylemesi ve PKK terör örgütü aklamaya çalışması Dışişleri Bakanımız Mevlüt Çavuşoğlu'ndan sert bir yanıt aldı.

Dışişleri Bakanımızın iftiralara verdiği cevap karşısında salonu terk eden Fransız parlamenterin tavrı yaşadığı şokun eseriydi. Zira Fransızların gözündeki Batılı olmayan bir milletin herhangi bir devlet yetkilisinin Fransa'ya sesini yükseltmesi hatta daha da cüretkar davranıp Fransa'nın Cezayir ve Ruanda'da yaptıklarını söylemesi akıl alır gibi değildir.

Fransız parlamenterin yaşadığı sarıntıyı anlamak gerek çünkü 19. asırdan beri onların kafasındaki Doğulu aydın, Paris'i ve Parisli yaşamını idealize eden tek fikir önermesi “sizin gibi yaşamak istiyoruz” olan bir tipolojeydi. O nedenle Hoca Tahsin Efendi Türk entelijansiya-sının bu tek satırlık romantik ideolojisini şiirle vezir bir şekilde şöyle anlatmıştı: “*Ey efendi Paris'e git akl u fikrin var ise! Âleme gelmiş sayılmaz gitmeyenler Paris'e*”

Peki neydi Fransızları bu kadar küstah ve cazıp kılan? Bu konuda değerlendirmek için bir Fransız düşünürle başvuramamızın değerlendirmemizi daha nesnel kılaacağı fikrindeyim. Fransızlar hakkında fikirlerine başvuracağımız bu düşünür Attatürk'ün de zamanında bir gecede kitabını okuduğu ve kenarına not düştüğü Alfred Fouille'dur. Kendisi kendi ulusunun düşünce yapısının adeta tomografisini çekmesine şu satırları yazmıştır: “*Fransızlar kendilerini mutlu edecek şeyin bütün dünyayı mutlu edeceği gibi bir saflığın içindedirler. Bütün insanlık olayda değil sadece mantık silsilesindedir. (...) Fransızlar iş yapmaktan çok söylemeyi severler. Söyleyince vazifelerini yerine getirdiklerine inanırlar.*” (Alfred Fouille, *Avrupa Milletlerinin Karakter ve Psikolojileri*, s-70-72-74)

İnsanlığa bırakılan ifrazat

Fransız kültürü kendisini Batı medeniyetinde en üst tepelere yerleştirendiğin bir de lüks bir lokantanın gözlerden uzak pis mutfağına kaçamak bir bakış atarsana Fransa'nın insanlık ama bilhassa Doğu iklimine verdiği zararları kısaca projektörlerimizi gezdirelim.

Fransa'nın Cezayir ve Ruanda'da yaptıkları bir anda gündeme yükselmesi elbette isabetli oldu. Zira Cezayir ve

Ruanda soykırımları gerek Fransa gerekse Avrupa'nın karanlık tarihinin elbette bir kısmını oluşturuyor. Zira tablo tahammülün ötesinde büyük, karanlık ve kanlı.

Ama Batılı hipnoz mekanizması tüm dünyanın gözünün içine baka baka şu önermeyi tekrar ediyor:

“*Tek bir soykırım vardır o da Yahudi soykırımı. Bunu da Naziler denen bir avuç ruh hastası psikopat yapmıştır. Avrupa demokrasisi de nihayetinde onların savaşını ve insanlığın başından def etmiştir.*”

Bu önermeyle adeta bir taşla iki kuş vurulur. Avrupa medeniyeti ve ulusları bir hamlede ırkçılık ve soykırım suçlarından temiz çıkıyor. Siyonistler de yeryüzünde bir tek kendilerinin soykırma uğradığı tezini işliyor. Mağduriyetle oluşturulan anti-semitizm sonucu “*Yahudi*” kavramı değil eleştirilmek yan gözle bile bakılmaz hale getiriliyor.

Oysaki tarih bu önermeyi doğrulamıyordu. Şöyle bir göz gezdirdiğimizde görürüz ki bir avuç ruh hastası psikopat denilen Naziler öyle durduk yere bitmedi. Nazilerin fikri alt yapısı Avrupalı düşünürler tarafından Aydınlanma Çağı'ndan bu yana sözde bilim diye sunulan ırkçı fikirler tarafından 20. asra kadar adeta demlendi. Hem de bu işin beyin takımında Fransız düşünürler önde gelmekteydi. Tabir uygunsu ırkçılık ve soykırım projesinin mimarı Fransız düşünürler ise tetikçileri Alman nasyonal sosyalistler oldu.

İrkçılık fikrinin babası

Kendisinden önce küçük fikir kıpırdanmaları olduysa da ırkçılığın teorisini kuran düşünür Kont Joseph Arthur de Gobineau oldu. Gobineau, İnsan Irklarının Eşitsizliği Üzerine adlı eserinde beyaz ırkın akli ve düristlüğü, sarı ırkın faydayı ve düzeni, siyah ırkın ise hırsı ve duygusal yetenekleri temsil ettiğini ileri sürdü ve Nordik adı verilen kuzeyli-beyaz ırkı insanlığın en üst basamağına yerleştirdi.

Gobineau'ya göre ırkların kalıtımla getirdiği özellikler vardı. Batılı-beyaz ırk bir çekim gücüne sahipken sarı ve siyah ırklar itme gücünü bünyelerinde barındırıyordu. Bu nedenle tarih boyunca uygarlık beyaz-Batılı ırkın eseriydi. Biz Türklerin içinde bulunduğunu söyledikleri sarı ırk ve siyah ırk hayvanlar gibi uygarlaşmaya yönelik doğal bir isteksizliğe sahipti.

Gobineau'nun bilimsellik diye piyasaya sürdüğü bu sakat görüş, dünyayı yağmalayacak olan Avrupalı sömürgecilerle kendiliğinden diğer ırklara ne pahasına olursa olsun “uygarlık” götürme misyonunu yüklemiş oluyordu.

Sadece Gobineau mu? Elbette hayır. Fransızların aydınlanma mesalesi saydığı filozof Voltaire de her ne kadar hümanizm sancağını taşıyor gibi görünse de Batılı-beyaz insan dışında kalanlardan pek hoşlanmazdı. *Milletlerin Töreleri ve Ruhları* adlı eserinde şöyle demişti: “*Bayağı tazı nasıl cins tazıdan farklı ise,*

zenci ırkı da bizimkinden farklı bir insan türüdür. Eğer bizim anladığımızdan farklı zekaları yoksa bu türün çok düşük olduğu söylenebilir.”

Fransız sosyal bilimci Montesquieu da Avrupa düşüncesi ikliminde

yer edinmiş önemli bir isimdir. Kendisi özgür toplumun inşasında bir hayli mücadele etmiş bir düşünürdür. Ama bir farkla o da özgürlüğü sadece Batılı-beyaz insanı eksene alarak tarif etmiştir. Zira Montesquieu'yü beyazların ötesindeki ırklar pek ilgilendirmemekteydi. Şöyle der kendisi: “*En bilge varlık olan Tanrının, ruhu özellikle de iyi bir ruhu kapkara bir bedene yerleştirmiş olabileceği düşüncesini hiç kimse kabul etmez.*” Kısacası Fransız özgürlük istiyordu ama sadece kendisi için.

Napolyon'un mirası

18. asrın bitmesine iki yıl kala bir Fransız general ordusuyla birlikte Osmanlı toprağı olan Mısır'ı işgal etti. Bu gözü kara Fransız generali geleceğin Fransa imparatoru Napolyon Bonapart'tı.

Napolyon, Mısır'ı işgal ederken aklında emperyal bir doğu imparatorluğu kurmayı hayal ediyordu. Başlarda türlü hileler ve dönemin Mısır ahalisi ve yerel egemenlerinin gafletleriyle Mısır'da tutunmayı başardı. Osmanlı'nın üzerine yolladığı birlikleri yendi. Ne var ki Mısır'dan kuzeye doğru çıktıkça işi zorlaştı. Fransız generalin İslam dünyasını sömürgeleştirme hayali Akka Kalesi'ndeki Osmanlı valisi yaşlı Cezzar Ahmet Paşa'nın direnişine garpınca tuzla buz oldu. Ama Fransız general, modern zamanlarda Ortadoğu'da fitne çıkaracak olan tehlikeli tohumları bölgeye saçtı. Ne mi yaptı bakalım:

Önce Mısır'ı Osmanlıdan koparmak için “*Mısır Mısırlılarındır*” sloganını ortaya attı. Böylece bir Mısır milliyetçiliği oluşturup Mısır Araplarını Osmanlı'ya düşman etmeye uğraştı. Ardından Lübnan'ın Katolik ahalisi olan Marunilere mektup yazarak aslında kendisinin Haçlı seferi yürüttüğünü ve Müslümanlara karşı orduya katılmalarını teklif etti. Sonra aynı zamanda Lübnan ahalisinden Dürzi ileri gelenlere haber saldı ve maksadının Dürzileri bağımsızlığına kavuşturma olduğunu söyledi. 1799'da Moniteur Universelle Gazetesinde bir bildiri yayınlayarak Suriye ve Filistin'de kurulacak bir Yahudi Devleti ile Yahudileri bağımsızlaştıracaklarını ilan etmişti. Bunu yaparken Mekke Şerifi ve Vahhabi hareketinin lideri Abdolvahhab'a da mektup yollayarak Araplara bağımsızlık vermek istediğini söylemişti.

Fransız generalin sağtığını tohumlar daha sonra İngilizler tarafından sinsi politikalarla sulanacak ve bu zehirli tohumların meyveleri günümüze dek İslam coğrafyasını alt üst edecekti.

1830 yılında bir Osmanlı toprağı iken Fransa tarafından işgal edilen ve tam 132 yıl boyunca sömürülen Cezayir'de

insanlık tarihinin en büyük soykırımlarından birisi gerçekleştirildi. İşgalden sonra Fransa işgal kuvvetlerine karşı Emir Abdülkadir önderliğinde bir direniş hareketi başladı ama Emir Abdülkadir'in 1847 yılında Fransız güçleri tarafından ele geçirilmesinden sonra, Cezayir'deki direniş de neredeyse tamamen son buldu. Direnişin kırılmasından sonra Fransa yerli halka karşı daha da sertleşti. Bu doğrultuda yargı organları kaldırıldı, temel hak ve hürriyetler tamamen askıya alındı ve ‘Yerli Kanunu’ (Code de L'indigénat) adı verilen esaret yasası resmî olarak yürürlüğe konuldu.

Fransa, İkinci Dünya Savaşı sırasında, soluk alırdımadığı Cezayir'in yerli halkını zorla savaşa sürdü ve Cezayirli her ilgililerinin olmadığı bir savaşta öldüler. Ama bu süreçte Cezayir halkı giderek daha baskın bir biçimde bağımsızlık düşüncesine yaklaştı ve bu düşüncese yüksekle sesle dilendirilmeye başlandı.

Cezayir'de soykırım

Cezayir halkının savaşın sonunda, açıkça bağımsızlık için meydana inmesi ve ‘Müslümanlar Uyanın!’ pankartları ve Cezayir bayrakları taşınması üzerine, Fransız sömürge güçleri şiddete başvurdu. 8 Mayıs 1945'te gerçekleşen Setif ve Guelma Katliamı'nda, halkın üzerine ateş açıldı ve 45 bin kişi katledildi. Bu katliam sırasında Fransız kuvvetleri, savaş uçakları ve tank gibi ağır silahlar kullandı. Fransa'nın infaz timleri gözlerini kırpmadan sivil halkı öldürdü.

Etki tepkiyi doğurdu ve Cezayir halkı bu Fransız barbarlığına karşı silahlı mücadeleye başvurdu. Halkın silahlı mücadele başlatması üzerine Ağustos 1955'te Fransa bölgede olağanüstü hal ilan etti. Bölgeye yüzbinlerce asker yığıldı ve Cezayir'i dünyadan tecrit etti.

Fransa tecrit ettiği Cezayir'de bağımsızlık mücadelesini engellemek için yüzlerce köyü bombaladı, on binlerce insanı toplama kamplarına mahkum etti. Bu kamplarda binlerce insan hayatını kaybederken yüzbinlerce insan da mülteci oldu.

Cezayir milli mücadelesiyle baş edemeyen Fransa 1960 yılında FLN yetkilileriyle görüşmeyi kabul etti. Ama bu kez de ırkçı Fransızların kurduğu Gizli Ordu Örgütü adlı terör örgütü sivil halka yönelik acımasız eylemlere başladı ve pek çok insanı katletti. Ama süreci değiştiremedi ve Cezayir 1962'de bağımsız oldu.

Uygar Fransa'nın yedi buçuk yıl süren bu soykırım sürecinde yaklaşık 1.5 milyon insan acımasızca katledildi. Bağımsızlık kazanıldığında 2 milyon insan daha toplama kamplarındaydı. Yarım milyon Cezayirli de komşu ülkelere sığınmıştı. 2 milyon kişi işsizdi, açlık ve hastalık ülkeyi kasıp kavuruyordu.

Tüm bu yaşanan insanlık suçları Fransız tarihinin kara sayfalarından sadece bir başlığıydı üstelik. Şimdi sanırım bilhassa Fransa'nın neden iki de bir 1915 olaylarını Türkiye'ye karşı bir şantaj ve iftira malzemesi yaptığını daha iyi anlamaktayız.

@koray_serbetci

Modern toplumda başörtüsü

“Müslüman toplumlar küreselmeye direnmiyor ama İslam direniyor. Küresellemenin kaynağındaki bilgiye yönelik bir itirazda bulunuyor İslam. Diyor ki ben bu hayatı yeniden kurabilirim. Modernizm bir toplumda tevhid inancını yok etmeden o toplumu bütünüyle ele geçiremez. Bugün yeryüzünde sadece İslam'ın tevhid inancı sağlamdır ve kolay kolay yıkılmaz.”

Kamuoyu araştırma şirketi KONDA'nın 15-29 yaş arası genç nüfusun son 10 yıldaki değişimine dair yayınladığı rapor, ilginç veriler barındırıyor. Buna göre, 10 yılda kendisini 'dindar muhafazakar' olarak nitelendiren gençlerin oranı yüzde 28'den 15'e geriledi. Bekar olan gençlerin oranı 10 yıl içinde yüzde 60'tan yüzde 75'e çıktı. Evlilerin oranı ise yüzde 39'dan 19'a düştü. 2008'de hayat tarzını 'modern' olarak tanımlayanların oranı yüzde 34 iken bu oran 2018'de yüzde 43'e yükseldi. Bu veriler toplumsal değişim hakkında kesin kanaat oluşmaması da zihinlerdeki soru işaretlerini çoğaltıyor. Özellikle aile merkezli değişim üzerinde fazlaca durmayı hak ediyor. Modernizm, postmodernizm ve sekülerizm konularında çalışmaları bulunan sosyolog-yazar Abdurrahman Arslan ile kurbiyet, eğitim, mahremiyet, feminizm, özgürlük ve küreselleşen dünyada Müslüman toplumu konuştuk.

▼ **Modern toplumda çekirdek aile var. Oysa bizim anladığımız manada akrabalık çok daha geniş bir ağ. Kurbiyetin önemi ve sınırları nedir?**

Muhammed Suresi'nin 22-29. ayetlerinin İbn Kesir'deki tefsirine bakmıştım. Ben çünkü, klasik tefsilere bakırım. Akrabalık bağının insan için nasıl da önemli olduğunu, onun yüzünden insanın öbür dünyada sorguya çekileceğini ve Allah'ın yüzünü akrabalık bağları koparanlardan çevirip bakmayacağını söyleyen birkaç hadis vardı orada. Modern toplumun yabancılaşma dediğimiz kavramının kökeninde de muhtemelen bu akraba ilişkisinin ve bağının koparılmış olması vardır. Çünkü fitrata çok aykırı bu bağı koparmak. Aile bildiğim kadarıyla Arapça bir kavram. İki anlama geliyor. Bir tanesi: İhtiyaçların giderildiği yer. Ama bunu bir mekan olarak anlamamak lazım. Çünkü Müslümanlar -özellikle yeni kuşak- her şeyi ya mekansal düşünüyor ya irksal. İslam düşüncesi bence bu ikisinden de münezzehtir. İkinci anlamı: Değişik insanlardan meydana gelen topluluk. Değişik insan, yani çocuk, yaşlı, kadın, erkek... Bugün bütün dünyadaki toplulukların aile biçimi Batı'dakine evrildiğinden belki biraz Batı'daki aileye bakmak gerek. Batı'da aşağı yukarı Rönesans sonrasına kadar hatta belki Endüstri Devrimi'ne kadar iki çeşit aile modeli vardır. Bir tanesi aristokratik aile modelidir. Diğer köylü diyeceğimiz aile modelidir. İkisinin de ortak tarafları çoktur. Niteliksel farklılıkları vardır. İkisinin de çocuk sayısı sınırsızdır. Aristokrat ailenin özelliği annenin çocuklarına karşı kayıtsız olmasıdır. Bu ailede ahlaki açıdan da zafiyet taşır. Daha sonra burjuva aile modeli ortaya çıktığında bundan dolayı kendisine bir konum belirleyecek tarih içinde.

▼ **Çocuk kader değil tercih**

▼ **Burjuva ailenin belirleyici vasfı-ları neler?**

Endüstri Devrimi'nden sonra ortaya çıkan yeni sınıf bugünün Müslümanlarının kavrayamayacağı kadar dindar bir sınıftır. 1900'lerden itibaren dinden uzaklaştığı doğrudur ama çıkışında böyle bir durum vardır. 1800'lerden itibaren Batı'da aile modelinde bir değişiklik olduğunu görüyoruz. Niteliksel bir değişim. Yine iki çeşit bir aile modeli çıkıyor ortaya: Biri burjuva aile modeli, diğeri işçi sınıfının aile modeli. Ama ikisinin de büyük nispette benzerlikleri vardır. Çekirdek aile modeli dediğimiz bir ailedir bu aynı zamanda. Bu ailenin en önemli özelliği tarihte ilk defa nüfus planlamasını düşünmüş olmasıdır. Yani çocuklarının sayısını belli bir sınır içinde tutmak istemiştir. Bunun önemli bir sebebi burjuva kadınının, aristokrat kadına duyduğu tepkidir. Aristokrat ailede çok sayıda çocuk var ve kadın çocuklarıyla ilgilenmiyor, mürebbiyeler alakadar oluyor çocuklarla. Burjuva kadını bunu dindarlığından dolayı doğru görmez. Burjuvazi kendisine Endüstri Devrimi ile birlikte yeni bir aile modeli aramıştır ve aileyi oluşturmak için iki esin kaynağı

edinmiştir. Bunlardan bir tanesi Hazreti İsa'nın ailesidir. İkincisi ise Habil, Kabil, Adem, Havva... Bunlar örnek alınarak yeni bir aile modeli tasarlanmıştır. Aile ilk defa tasarlanmanın nesnesi haline geliyor bu dönemde. Fakat bu tasarımın içinde çocuk sayısını sınırladırmanın araçları ve imkanları yoktur. Sadece bir tasarım olarak vardır. Dindar burjuva kadın, kendisini çocuklarına ve ailesine hasredektir. Çünkü bir bakıma Hazreti Meryem'in rolünü üstlenmiş durumdur. Onun Hazreti İsa'ya gösterdiği ihtimamı çocuğuna ve kocasına gösterecektir. 1960'lardan itibaren ilk defa Batı'da insanlar çocuk sayısını sınırlamanın teknik araçlarına kavuştu. Burjuva ailesinin ideali de böylelikle gerçekleşmeye başladı. Çocuk sahibi olmak önceleri bir kader işiydi ama doğum kontrol araçlarının ortaya çıkmasıyla birlikte bu değişti. Peter Bürger'e göre modernlik ile kaderden tercih geçildi. Artık çocuk tercih sonunda yapılan bir nesneye dönüştü. Fabrikadaki üretim gibi bir şey... Bu dönem aynı zamanda kadının ve daha sonra da erkeğin kılık kıyafetinde de köklü değişimlerin yaşandığı bir dönem. İlk defa modaya adım atıldı. O güne kadar erkek ya da kadın ne giyorsa çocuk da aynı modelde elbiseler giyiyordu. 1850'lerden itibaren ilk defa kız çocukları için annenin elbisesinin

Hale Kaplan Öz
Röportajı

modelinden farklı modellerde elbiseler tasarlamaya başladı.

▼ **Burada neyi model alıyorlardı? Anneyi değil, neyi?**

Neyi model aldığını bilmiyorum ama kıyafeti anne dikiyordu. Anne kendinden farklı olan bir şey deniyordu. Bizim bireycilik dediğimiz döneme denk geliyor aynı zamanda bu dönem. Bir farklılaşma başlıyor. Kız çocuklarında kendini gösteriyor en çok. Kız çocuklarına çok özenildiğinden olsa gerek. 1700'lere kadar insanoğlunun tarihte giydiği kılık kıyafeti birbirinden çok kopuk değil. 1800'lerde değişiyor ve açılma önce göğüslerden başlıyor. Erkeklerdeki açılma çok daha sonra görülüyor. Aristokrat sınıfta başlıyor açılma. Hristiyanlıkta örtü vardır. Aristokrat sınıfta bu örtünün de çok gevşek uygulandığını söyleyebiliriz. Kilise de müdahale edemiyor çok fazla. Köylüler ve yoksullarda görünüyör örtü. Köylü kadınları çok daha kapalıdır. Kuzeyde

bile Hristiyanlık tesiri az olmasına rağmen *Cesur Yürek* filmindeki kadınların başının örtülü olduğunu görürsünüz.

▼ **Hangi okur-yazarlık**

▼ **Batı'da Rönesans ile tartışılmaya başlanıyor aile ve ardından farklılaşmalar baş gösteriyor. Peki Müslüman toplumda nasıl bir seyir izliyor ailenin değişimi?**

“Geleneksel” ayrımı modernliğe ait bir ayrımdır. Daha öncesinde insanlık düşünce tarihinde bu kavrama rastlamıyoruz. Bizde ise 1940'lardan itibaren türetilmiş bir kavramdır. Fakat derdimizi anlatmak için kullanalım burada. Geleneksel derken neyi kastediyorsak biraz da akrabalık ilişkilerinin ağır bastığı yapıyı, Çin'de de Budist gelenekte de Müslüman toplumda da İslam öncesi Arap toplumunda da görebiliyoruz. Kan bağına bağlı, onun biraz daha gelişmiş haline klanlar diyebileceğimiz bir yapı. Burjuva bireyci aile örneğinde ilişkiler asgariye indirilmemiştir. Çekirdek ailenin özelliği sadece aile ilişkilerini asgariye indirmesi değildir. Komşuluk ilişkileri ve toplumsal ilişkileri de asgariye indirir.

▼ **Mahremiyet ile ilişkisi nasıl?**

Dışa ne kadar kapalıysa kendisini görürün kılmaya da o kadar açıktır. Kamusal alana çıkar, kendini gösterir. Bu

anlamda fazlasıyla şeffaftır. İlişki düzeyine baktığımızda çok az insanla ilişkisi olduğunu görürsünüz. Bu bir çelişkidir. Bütün Batı dışı toplumlar aslında bakarsanız kendi iç dinamikleri içinde bir aile modeline evrilmediler. Hariçten gelen birçok sebepten dolayı ki bunu başında eğitim geliyor, Batı kültürü geliyor, dışarıdan örnek alınan aile modeline doğru bir evrilme geçirdiler ve geçiriyorlar. Bizim bugün çekirdek aile dediğimiz bir aile modelimiz varsa ya da oluşum sürecinde ise bizim kendi iç dinamiklerimizin oluşturduğu bir şey değil. Örnek aldığımız bir model. Toplum ona doğru evriliyor. Bence gerilim burada başlıyor, avantajlar burada başlıyor, korkunç bir yıkım ve dezavantajlar da burada başlıyor. Çünkü biz daha bu sürecin yarısına bile zor geldik. Süreç derinleşip gittiğinde esas ciddi problemler ortaya çıkacak.

▼ **Kırılma noktası ne olacak?**

Batı dışı bütün toplumların modernleşmeye başlamaları zaten esas kırılma. Kendini gösterdiği tabaka aydınlar ya da eğitim görmüşlerdir. Bugünlerde de baksak Batı'nın tarihine de baksak boşanmaların en çok okur-yazarlar arasında olduğunu görürüz. Amerika'da 1890 yılında bildiğim kadarıyla kadınlar üniversiteye almıyor. 1920 yılına gelindiğinde boşanma oranı yüzde 120 artıyor. Bunu bugün Türkiye'de de gözlemlemek mümkün.

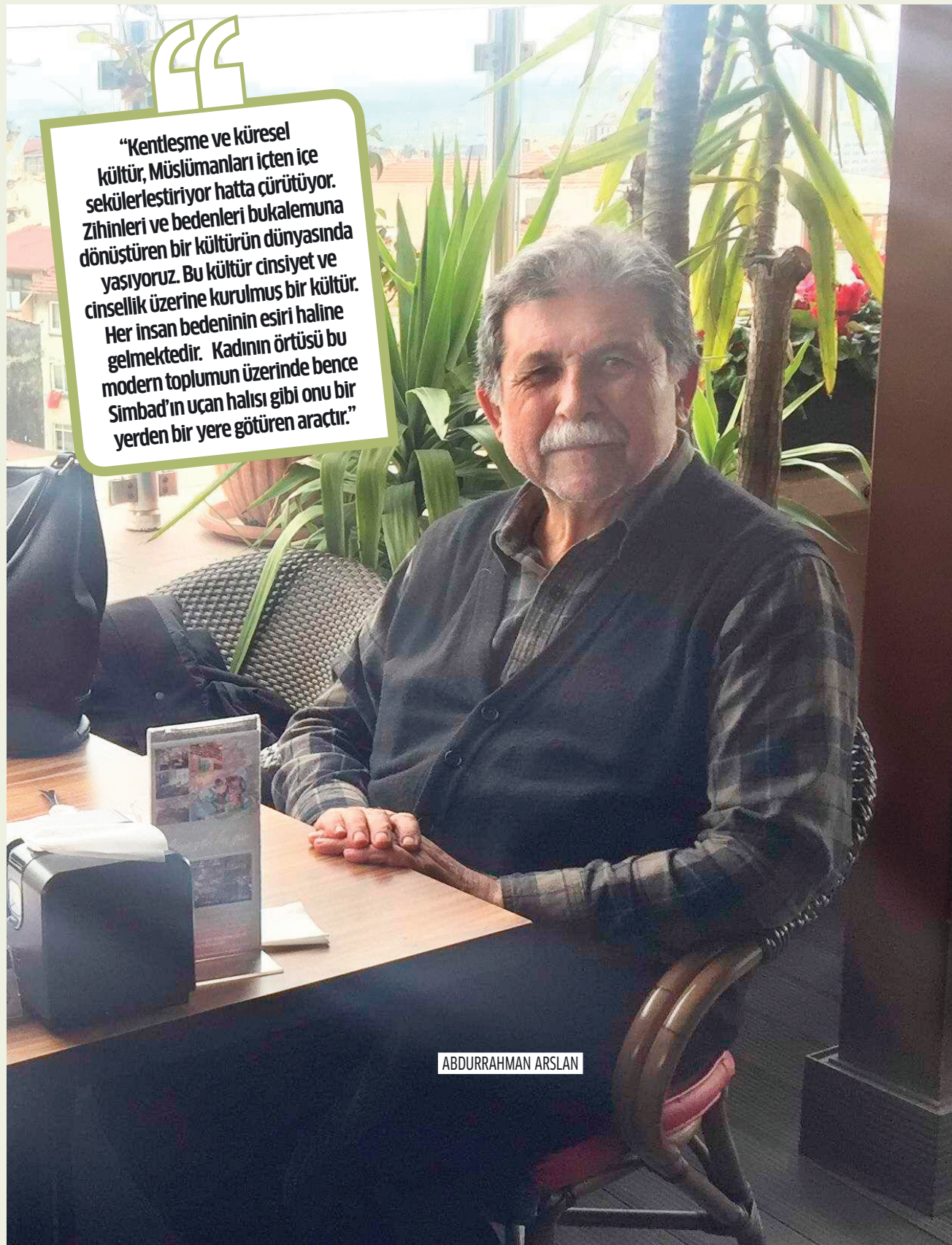
▼ **“Hangi okur yazarlık? Nasıl bir eğitim?” diye sormak gerek. Burada pozitivist eğitimden bahsetmek gerek...**

Evet. Genelde Müslümanların o hazır cevap tavrı ile karşılaşıyoruz bunu söylediğimizde: Ne yani okumayalım mı? Bu çok basit, insana ufuk çizmeyen, geleceğe doğru insanı yönlendirmeyen, entelektüel kıskırtmalara sahip olmayan, son dönem Müslümanların avamı düşüncelerinin ifadesidir. Tarih boyunca bütün insanlar hep okuma yazma bilmek istemişlerdir. Peki nasıl bir eğitim? Modern eğitimin temel özelliği de pozitivist olması. Yetiştirmek istediği insan modeli ise birey dediğimiz insan modelidir. Bunun da İslam ile uzaktan yakından hiçbir ilişkisi yok. Bu model cemaat modelinin çözülmesi sonucunda ortaya çıkan bir model. Oldukça liberal bir felsefeye dayanır. Bu felsefeye göre, Aydınlanma düşüncesinin dediği gibi “Eğer insanı tabii hali içinde bırakırsak, insan bu özgürlük içinde daha iyiyi, daha mükemmeli ve kendi potansiyelinde bütün güzellikleri ortaya koyabilir.” En önemli özelliği dışsal herhangi bir müdahaleyi reddetmiş olmasıdır. Bu bir Müslüman açısından kabul edilemez. Bunun Batı için bir anlamı vardır, saygı duyulur, üzerine konuşulur. Müslüman toplum için ne saygı duyulacak bir anlayıştır ne de buna katılmak mümkündür. Ama bugün bizim gördüğümüz eğitim bu felsefe üzerine kuruludur.

▼ **200 yıllık bir sorun bu, yaşadığımız topraklar için...**

Diyecekler ki şimdi 200 yıl önce hiç sorumuz yok muydu? Elbette ki vardı. Sorunsuz bir dünya yok. Bu Müslümanlar bir tuhaf düşünüyor. O günkü sorunu üreten paradigma farklıydı. O sorunu çözecek idealler farklıydı. Siz bir Müslüman iseniz insanı ahirete götürecek bir eğitimden geçirmeniz lazım. Buradaki modelde ise dünya için bir eğitim söz konusu. Bu çıkmaz sokaktır. Bakın postmodern dönem, eğitimin en çok tartışıldığı dönem. Müslümanların bundan haberi var mı? Yok. Klasik eğitimi bizim bakanlarımız uygulamaya çalışıyor bugün. Postmodern dönemde tartışılan şudur: Biz çocuklarımızı niçin eğitiyoruz? Biri diyor devletin kölesi yapmak için, biri diyor iyi bir vatandaş yapmak için, biri diyor para kazanmak için...

● Yazının tamamı www.star.com.tr'de

ABDURRAHMAN ARSLAN

“Kentleşme ve küresel kültür, Müslümanları içten içe sekülerleştiriyor hatta çürütüyor. Zihinleri ve bedenleri bualemana dönüştüren bir kültürün dünyasında yaşıyoruz. Bu kültür cinsiyet ve cinsellik üzerine kurulmuş bir kültür. Her insan bedeninin esiri haline gelmektedir. Kadının örtüsü bu modern toplumun üzerinde bence Simbad'ın uçan halısı gibi onu bir yerden bir yere götüren araçtır.”

Ali K. Metin

Birinci sayfadan devam

CHP dini popülizm sebebiyle kendi politik geleneğine ve kodlarına (sekülerizme) ihanet etmekte, bu ihaneti ayrıca kendi içinde bir kimlik ve ideoloji krizi olarak da yaşamaktadır, fakat Cumhuriyetin kurucu ideolojisi ve partisi olarak tarihten devraldığı bürokratik elitizmin ve oligarşinin kendisine nüfuz etmiş iki temel özelliğini değiştirmiş değildir. Birincisi, CHP, Cumhuriyetin kurucu ideolojisine sadakati kendi açısından bir tür beka (ontoloji) meselesi olarak görmeye devam etmekte; ikincisi, bu beka tasavvuruna bağlı olarak kurucu ideoloji açısından tehlikeli addettiği iktidar yapılarına karşı her türlü manipülasyonu gerekli görmektedir. Bu manipülasyon sadece her türlü kirli propagandayı yapmaktan ibaret olmayacaktır, gerekirse kirli işlere, garip ittifaklara kadar varabilecektir. CHP'de yuvalanmış komitacı gelenekten gelen darbeci-sol zihniyet, bugün artık her türlü ittifakı bir çare olarak değerlendirmeye teşne vaziyettedir. Camiye, kışlaya, spora siyasetin sokulmasını her zaman şiddetle eleştiren CHP'nin, daha önce de görüldüğü gibi 31 Mart seçimleri akabinde tribünlere taşınan siyasetten rahatsız olmaması bunun sadece küçük bir işaretidir.

Oylar aynı yerinde

FETÖ mağduriyetlerinin hukuk ve adalet gerekçelerine dayanılarak aslında siyasal bir mazemeye dönüştürüldüğünden şüphe etmek için Türkiye'yi ve CHP'yi hiç tanımıyor olmamız lazım. FETÖ ve CHP arasındaki iki tarafı kazan-kazan ilişkisi 2014 yılından bu yana artık görünür bir gerçeklik haline gelmiş bulunuyor. Denize düşen yılanı sarılrı dercesine CHP FETÖ'ye, FETÖ de CHP'nin ipine sarılarak kendilerine bir çıkış yolu bulmanın telaşı içindedir. HDP ise yaşadığı savrulmalardan ve devletin şamariyla sersemlemiş olmandan ırak tutulmaması gereken noktalardan biridir. Dolayısıyla 31 Mart seçim sonuçları, -küçük farklara takılmamak kaydıyla- genel seçimlerdeki oy oranlarının tamamen ittifaktan kaynaklı şekilde iktidar veya muhalefet bloğunda toplanmasıyla şekillenmiştir diyebiliriz.

Tarihsel eksen

Halkın verdiği mesaj demeyelim ama, bu seçimlerden çıkarılması gereken temel bir gerçek bir sonuç varsa o da Türkiye siyasetini belirleyen ikili omurganın, diğer deyimle var olan çatışma ekseninin değişmediğidir. İYİ Parti'nin, bilhassa da Saadet Partisi'nin

CHP dini popülizm sebebiyle kendi politik geleneğine ve kodlarına (sekülerizme) ihanet etmekte, bu ihaneti ayrıca kendi içinde bir kimlik ve ideoloji krizi olarak da yaşamaktadır. Fakat Cumhuriyetin kurucu ideolojisi ve partisi olarak tarihten devraldığı bürokratik elitizmin ve oligarşinin kendisine nüfuz etmiş iki temel özelliğini değiştirmiş değildir.

etmekte, 31 Mart seçimlerinde olduğu gibi duruşunu neredeyse bilgece bir anlayışla ortaya koymaktadır. Seçim sonuçlarını halkın verdiği mesaj diye okumanın elbette nesnel bir temeli yok. Halk, partilere belli mesajlar vermek üzere seçim sonuçlarını oturup nasıl belirleyeceğini muhakeme etmez. Verilen her bir oyun anlamını sandıktan çıkan sonucu göre tanımlamaya çalışmak absesle işiğaldır; siyaset ve gazetecilik kültürünün ürettiği tuhaf bir alışkanlıktan ibarettir. Genel seçim havasında olması hasebiyle, seçimde halkımız iki ittifak arasında bir tercih yapmıştır, hepsi bu. Muhalefet bloğunun belli illerde üstünlüğü elde etmiş olması ise, iktidar partisindeki oy erimesinden değil, muhalefet bloğunun oluşturduğu ittifakın tabii sonucu olarak kabul edilmeli. Ayrıca, AK Parti seçiminin bilhassa İstanbul'da sandığa gitme konusundaki rehaveti sebebiyle nispi bir oy kaybının meydana gelmesi, böyle bir erimeden bahsedemeyeceğimize ilişkin gözden ırak tutulmaması gereken noktalardan biridir. Dolayısıyla 31 Mart seçim sonuçları, -küçük farklara takılmamak kaydıyla- genel seçimlerdeki oy oranlarının tamamen ittifaktan kaynaklı şekilde iktidar veya muhalefet bloğunda toplanmasıyla şekillenmiştir diyebiliriz.

muhalefet bloğu içindeki arzı halleri bir yana bırakılırsa, Türkiye siyasetini belirleyen kimlik çatışması büyük ölçüde seçimlere yine damgasını vurmuştur. Güneydoğu bölgesindeki seçim sonuçları din ve muhafazakarlık temelli bu ayrışmayı bundan önceki iki seçime kıyasla yeniden tebarüz ettirmiş, siyaseti asli dinamikleriyle buluşturmuştur. Kürt halkının etnik milliyetçiliğe teslim olmadığını, HDP'nin belki de siyasal değil ama rasyonel, pragmatik sebeplerle geçici bir güç olarak kullanıldığını çıkan sonuçtan hareketle tespit etmek mümkün. Diğer taraftan, Türkiye siyasetine hakim olan kimlik çatışmasından burada neyi kastettiğimizin doğru anlaşılması hepsinden önemli. Şöyle ki, Türkiye halkı, bütün muhtelif görüntülerine ve problemlerine rağmen, iktidar mücadelesinin sosyo-kültürel anlamda bir efendilik mücadelesi olduğunu bilmektedir. Müslüman halk, Batılılaşmacı isterler doğrultusunda bugüne kadar kendisine dayatılan kültürel, seküler kimliklere karşı ya mesafe koydu ya da direniş içerisinde oldu. Bürokratik oligarşi ve aydınlarla halk arasında süregelen çatışma, Türkiye siyasetini ikiye böldü. Kah zinde kuvvetlerin Kemalist reflekslerinden kah sağ partilerin parçalı yapısından nemalanmaya çalışan sol, AK Parti'nin iktidarıyla beraber hiçbir şeyin artık eskisi olmadığını, olamayacağını gördü. AK Parti kadroları için "Muhtar bile olamaz" dedikleri günlerin altından çok sular aktı, Türkiye halkı büyük bir ısrar, sağduyu ve hatta özveriyle Türkiye siyasetinin asli meselesine sahip çıktı. Bu meselenin ardında dünya sisteminin ve

küresel güç odaklarının rağmına hareket etmek de vardı. Türkiye halkı, devletin bağımsızlığını aynı zamanda bir ideolojik, kültürel bağımsızlık meselesi diye kabul etti, siyasetteki mücadelenin bu meseleyle ilişkisi olduğunu az çok sezerek hareket etti. Halkımızın yüzde 60'ının aptal olduğunu söyleyecek kadar ileri gidebilen Batıcı kafalarsa bu gerçeği idrak etme kabiliyetini ne yazık ki gösteremediler. Söz konusu yüzde 60'ı siyasal manipülasyonlarla kandırmak için formüller arayıp durdular. Son olarak dini popülizm, çaresizce kullanmaya başladıkları formüllerden biriydi; bir diğeri, sağ partileri ittifakçılarıyla kendi iktidar mücadelelerinde payanda olarak kullanmak oldu. Bugün için darbeciliğin yerine ikame edebilecekleri en pratik yol, sağ tabana ve sağ partilere yem atma stratejisi izlemek olmuştur.

Neresinden baksarsak bakalım, Türkiye'deki kimlik mücadelesi siyaset zemininde bugün CHP ve AK Parti olmak üzere iki asli mümessile sahip. Yapılan siyasal tercihler ve ittifaklar ister istemez bu mücadele odağında bir işlev ve anlam kazanıyor. Türkiye halkı demokrasi tarihimize içersinde ne olacağına kendisi karar vermek istemiş, bürokrasinin ve elitlerin dayattıkları kimlik değişimini bir tür gavurlaşma olarak değerlendirmiştir. Gavurlaşma veya değil, fakat halk, bu minval değişim arzusunun Batılı mihrakların beklentileriyle uyum içinde olduğunu tahmin etmektedir; okumuş kesimin düştüğü yabancılaşıma garabetine düşmek istememekte, şerefli bir halk olarak yaşamayı her şeyden daha fazla önemsemektedir. Din halkın sadece

kimliği değil, şerefi ve namusudur. Bu sebeple, siyasette esas aradığı şey sağ veya soldan ziyade, diniyle muvafık, yerli bir duruşun ve niteliğin temayüz ettirilmesidir. Türkiye'deki bölünmenin nirengi noktası esas itibarıyla budur. Türkiye halkı, yaptığı tercihlerle -kimi önemsiz sayılabilecek firelere rağmen- bundan taviz vermemekteki kararlılığını tutarlılıkla sürdürüyor. Özde Kürt halkının HDP'ye angaje olmama konusundaki direnci de her şeyden ziyade bu iradenin bir tezahürü sayılır.

Bağımsızlık meselesi

Diğer taraftan, Türkiye halkının kimlik (din) gerçeğine dayalı bu varoluşsal tavrı, siyasetteki tezahürleri sebebiyle dünya sistemini/güçlerini rahatsız da etmektedir. O yüzden, Türkiye'de olan bitenlerin ve siyasetteki kavganın dış mihraklarla ilişkisini hesaba katmadan edemeyiz. Türkiye üzerine oynanan oyunların 15 Temmuz ile son bulduğunu zannetmek büyük safdillik olur. Bilerek veya bilmeyerek dış güçlerin taşeronluğunu yapma talihsizliği, siyasetin en nazik, aynı zamanda en karanlık ve netameli taraflarından biridir. Bunun fark edilmesi, siyaset yapanların da entelektüellerin de ferasetini icap ettirir. AK Parti'nin siyaset anlayışı ve değerleri üzerindeki olumsuz etkileri ne olursa olsun, MHP liderinin izlediği tavrı bu kabil bir ferasetle ilişkilendirmemiz pek yanlış olmaz. Partizanlığı aşan siyaset biraz da böyle bir şey: Dış mihrakların oyunlarına karşı olması gereken onurluca bir ittifak. Karşımızda emperyalizm olunca, beraberlik esas, gerisi teferruatır dedirtir bu erdemli tavrı, tam anlamıyla takdire şayan. Devlet ciddiyeti dediğimiz şey, özü itibarıyla bir erdem meselesi.

MHP liderinin tavrı, öyle görünüyor ki, halk üzerinde böyle bir erdemlilik etkisi yaptı. AK Parti'nin yaptığı patinalara ve muhtelif yanlışlarına rağmen, halk tarafından yerli, bağımsız siyasetin gerçek mümessili olarak değerlendirilmesinde bu tavrı pozitif bir faktör oldu. Halk, AK Parti'ye sahip çıktığını, temel dinamikleri itibarıyla kimlik siyaseti üzerinden yürüten ve dış mihraklar tarafından da manipüle edilmeye çalışılan çatışmanın bir tarafı olduğunu böylece bir kere daha ortaya koydu. Bu durum, halkın şüphesiz ki Türkiye'de olan bitenlerden tamamen memnun olduğu anlamına gelmemekte. Olsa olsa AK Parti'den başka sığınacak liman bulamadığını gösteriyor da denebilir. Nihayet AK Parti, bütün problemlerine rağmen halkın davasını ve ruhunu temsil etmeye devam etmektedir. Bu açıdan, Ankara ve İstanbul belediyelerinin kaybedilmesi, halkın istediği bir şey olarak değilse bile, AK Parti'nin kendisini derleyip toparlaması yönünde adeta kaderin bir cilvesi olmuş gibidir. Kim bilir!

alikkmetin@gmail.com

'Hedef süre' bakanlığın değil, herkesin meselesi olmalı

Yargı, "Türk milleti" adına karar vermektedir. Hedef süre meselesi Bakanlığın gayretiyle çözülmesi güç bir durumdur. Herkes üstüne düşeni yaptıktan sonra, "yargılamalar neden gecikiyor" diye sormak daha makuldür.

Cüneyd Altıparmak
Hukukçu

Yargılama sürelerinin uzunluğu, ülkemizi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde çoğu zaman mahkûm etmiştir. Geciken adaletin, adalet olmadığı da hepimizce bilinen bir gerçektir. Yargılama sürelerinin uzunluğunun en fazla ısrabını çeken hiç şüphesiz vatandaşlardır. Açtığı ufak bir davanın bile ilk celsesinin 6-7 ay sonraya veriliyor olması, sorunun bu yolla çözüleceğine olan inancı zayıflatmaktadır. Bu da yetmezmiş gibi bir süre sonra "bu saatten sonra çözülsün ne olur ki" fikrine dönmektedir. Bu sorunun temelinde, mevzuat açısından bir sorun yoktur. Mahkemelerin işleyişini düzenleyen kanunlar bu anlamda dünya standartlarında sayılabilecek düzeydedir. Ancak iş yoğunluğu ve personel yetersizliği ve her şeyden önce, yargı mensuplarının bir takım tutumları bu gecikmenin temel nedenidir.

Adalet Bakanlığının, Türkiye'de yargıya olan güveni güçlendirmek, mahkeme ve savcılıkların verimliliğini artırmak, tarafların davaların ne zaman sonuçlandırılacağını öngörmelerini sağlamak amacıyla ortaya koyduğu "hedef süre" uygulamasının temelleri 23.06.2017 tarihindeki Resmi Gazetede yayımlanan "Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik" ile düzenlemiştir. Yargılama için hedef sürenin belirlenmesi, bu sürenin ne zaman başlayıp, ne zaman biteceği, davaya taraf olanları ve diğer ilgililerin nasıl bildirileceği burada düzenleme altına alınmıştır.

Buna göre, bir dava açılınca, bu konuda hâkimden havale alınıp dosya tevzii bürosu aracılığı ile ilgili mahkemesine gönderilmek üzere kayda alınır. Akabinde davacıya "tevzi belgesi/formu" (yani dosyanın hangi mahkemeye dağıtıldığına dair belge) verilir. Bu formun üzerinde yargılamanın bitirileceği hedef süre yani tarih yer alacaktır. Bu hedefin yanında, "Belirtilen sürede soruşturmanın/yargılamanın

sonuçlandırılması hedeflenmekte olup, bu hedefin gerçekleştirilmesinde tarafların ve avukatların katkı ve desteği büyük önem arz etmektedir. Taraflardan kaynaklanan sebeplerle meydana gelen gecikmelerin hedef sürenin hesabında dikkate alınmadığı da göz önünde bulundurularak, bu hususlara hassasiyet göstermenizi rica ediyoruz" şeklindeki not yer alacaktır. Yeni adli yılla birlikte yani 01.09.2018 tarihinde başlayan uygulama, bu tarih itibarıyla açılan davalara içerecek ve hedef süreler, 01.01.2019'dan itibaren taraflara bildirilecektir.

Belirlenen soruşturma ve kovuşturma süreçlerine ilişkin hedef süreler; UYAP (Ulusal Yargı Ağı Projesi) üzerinden hakim ve savcılar tarafından takip edilecek ve hedef sürelerde tamamlanmayan soruşturma ve davaların nedenleri de sisteme girış yapılacaktır. Yani hakim ve savcı hedef süreye niçin uyulmadığını yani öngörülen işlem için neden sürenin aşıldığı sisteme işleyerek, belirtecektir. Böylece, gecikmeye sebep veren unsurlar ilke genelinde ve yerel düzeyde belirlenecek ve takip edilecek konuma alınacaktır. Bu önemli bir veri olarak, ülkedeki yargı faaliyetinin gecikmesinin temel sebepleri en gerçekçi biçimde ortaya çıkmış olacaktır.

Alternatif çözüm yolları

Bu sürelerle uyulması için, herkesin üzerine düşen görevler bulunmaktadır. Meseleyi sadece hakim-savcı bağlamından bakarak kurulumak hatalıdır. Davanın bitmemesi için çalışan bir davalı tarafın yaptıklarını görmezden gelerek ya da aslında yargının konusu olmayacak kadar basit bir mesele için "yargı yolunu" seçmenin önünü açmışsak, dünyanın eğilimi olan alternatif çözüm yollarını gündeme getirmiyorsak, hedef süre konusunda kolaya kaçmış oluruz. Özellikle yargının üç temel unsuru olan hakim, savcı ve avukatın, bu süreye uyulması için azami gayret göstermesi şarttır. Bu da yetmez, ülkemizde birçok meselenin yargı konusu olmaktan çıkması mümkündür. Geçmişte, veraset ilanı sadece mahkemelerden alınamıyordu. Artık şimdi bunu noterler de yapmaktadır. Bunun gibi dava konusu olan işlemlerin bu şekilde yapılması mümkündür. Örneğin, ortaklığın giderilmesi meselesinde noterlere görev verilebileceği gibi, alternatif çözüm yollarına (müzakere, arabuluculuk, tahkim vs) yeşil ışık yakmak şarttır. Belirli miktarın altındaki davalarda, "tek celse" kuralı ile "hakkaniyete uygun karar vermek" mümkün hale getirilmelidir. Kişinin 5 bin TL'lik bir dava

için yıllarca mahkemeye gitmesi yerine, hakimın tarafları dinleyip, delilleri değerlendirip karar vermesinin önü açılmalıdır. Bu konuda bir başka yapılması gereken de Barolar Birliğinin, tıpkı Bakanlığın yaptığı gibi avukatları "hedef süre" meselesine katkı sunacak şekilde bir uygulamaya gitmesidir. Baroların "salt eleştiriden uzak" adımlar atması daha doğru olacaktır. Yargı bir bütündür. Bütünün tüm parçalarının bir şeyi istemesi halinde bu gerçekleştirilir. Aksi halde, bu mümkün değildir.

Takdir yetkisi

Bu anlamda, hedef süre uygulamasına paralel olarak, hakime bu konuda takdir yetkisi sağlayacak, inisiyatifin daha açık düzenlemeler ile verilmesi gerekmektedir. Mesela, bu sorunların başında birkaç gün içinde eksikliği giderilebilecek dosyalar için uzak tarihlere duruşma günü vermek; hakimlerin her dosyaya benzer tensip tutanağı yaklaşımı ve otomatik olarak iş yoğunluğu nedeniyle dosya niteliği gözetmeden duruşma tayin etme eğilimi göstermek; dosyaları gruplayarak benzeri dosyaları bir güne toparlamak yerine esas numarası ve davanın açılış tarihini esas alan bir yaklaşımı öncelemek gibi hususlar gelmektedir. Bunun nedeni hakimlerin kendisini "dosyayı niçin öne aldı?" "acaba kayırmamı var" gibi sorularla muhatap olmasının önüne geçme istediğidir. Oysa yapılması gereken hakimnin takdiri bırakmak ve dosyaların hızlı biçimde karara bağlanmasının önemsendiği bir anlayışa geçmektir. Hatta, hakim yardımcılığı meselesi düşünülmelidir. Dosyanın rapörtörü gibi çalışacak bir müessese artık şarttır.

Bu uygulama bir devrindir. Bu uygulamanın mahiyetinin iyi belirlenmesi ve bu bağlamda hakimlere ek yetkiler verilmesi ve "hedef süre" hakimlerin terfi ve atama taleplerinde dikkate alınmalıdır. Vatandaş, süre yönünden yargılamayı denetleyebilir hale getirme ve bunu merkeze alma çok doğrudur, ancak bunu merkeze alırken, makul kararlar çıkması için hakime "hedef süre" bağlamında, süreleri kısaltma, duruşmaya tarafları (telefon, UYAP mesaj sistemi vs) davet ederek duruşma yapma, bilirkişilerin sayısını arttırıp inceleme sürelerini kısaltma gibi yenilikler de verilmelidir.

Yargı, "Türk milleti" adına karar vermektedir. Hedef süre meselesinin Bakanlığın gayretiyle çözümlenmesi güç bir durumdur. Herkes üstüne düşeni yaptıktan sonra, "yargılamalar neden gecikiyor" diye sormak daha makuldür, değil mi?

cuneydaltiparmak@yahoo.com

AÇIKGÖRÜŞKİTAPLIĞI

MURAT GÜZEL

Demokratik düşünce göreci bir felsefeyi gerektirir

Kelsen, 'Demokrasi: Doğası ve Değeri' kitabında hukuki pozitivistizmin bir gereği olarak demokrasiyi tartışıyor: "Mutlak gerçek ve değerleri, insan aklına kapalı sayan, yalnız kendi kanaatini değil, başkasının karşı kanaatini de mümkün olabilmış gibi göz önüne almak zorundadır. Bu nedenle demokratik düşünce göreci bir felsefeyi gerektirir."

1789'daki Fransız Devrimi'nden 20. yüzyıla uzanan 200 yıllık süreçte Avrupa siyasi düşüncesinin vazgeçilmez siyasi ideali olarak görünen demokrasi o süreçte, demokratik ilkeye karşı çıkanlar açısından bile temkinli bir yaklaşımla selamlanması gereken, çıkarıcı bir kavramsal bakışla da olsa önemsendiği öne sürülen bir ilkeydi. Birinci Büyük Savaş öncesinde, Avrupa'daki hiçbir önemli devlet adamı ya da siyasi yazar ne bu ideale karşı görüş beyan ediyor ne de doğrudan otokratik düşüncelere katılım ve destek veriyordu. Ancak 20. yüzyılın başlarında vuku bulan Birinci Büyük Savaş'ın bitimine doğru gerçekleşen

Ekim devrimiyle sembolize edebileceğimiz Rus komünizmi ile birlikte devletin demokratik idelaine gösterilen bu teveccühün ilkin doğrudan Avrupa'da güven kaybettiğini iddia edebiliriz.

Hukuki pozitivistizm

Hans Kelsen, saf hukuk kuramının mimarı da mimarı olarak bilinir. Hukuku bir bilim kılabilmek için doğal hukuk anlayışlarına karşı pozitif bir hukuk anlayışını benimseyerek geliştirdiği saf hukuk teorisiyle başta normlar hiyerarşisi olmak üzere bugünkü dünyada da sık sık

başvurduğumuz birçok kavramın mucidi sayılır. Kelsen, *Demokrasi: Doğası ve Değeri* adlı kitabında hukuki pozitivistizmin bir gereği olarak demokrasi kavramını tartışıyor ve ona yönelik otokratik, totaliter saldırıları da eleştiriyor. Kelsen'e göre, "mutlak gerçek ve değerleri, insan aklına kapalı sayan, yalnız kendi kanaatini değil, fakat başkasının karşı kanaatini de mümkün olabilmış gibi göz önüne almak zorundadır. Bu nedenle demokratik düşünce göreci bir felsefeyi gerektirir." Hans Kelsen'in hukuki pozitivistizminin genelde "hakim güce itaate ve demokrasi

düşmanlığına" vardığını iddia edenleri yanlışlarını sergileyen bir kitap olarak da okunabilir kitap. Mutlak gerçek ve değerler var olsa bile onları bilmenin imkansızlığı görüşünden yola çıkan Kelsen, bu sorun etrafında dönemindeki siyasal tartışıldığı da değerlerin insan tarafından bilinebileceği, deneyime aşkın bir mutlak tasavvurunu özünde taşıyan mutlakiyetçi-metafizik otokrasi yanlıları ile demokrasi lehinde bir tavırla değerlerin bilinmesi konusunda kuşkucu, deneyimi aşan bir mutlak düşüncesini reddeden göreci bir tavır demokrasi yanlısı olarak algılar.

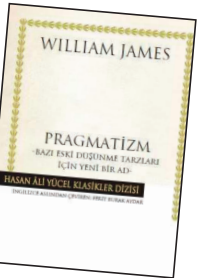
Kelsen, hukuki pozitivistizminin bir sonucu olarak demokrasinin gerçek değerinin toplumsal amaçları insan düşüncesinin belirlediğini, bu toplumsal amaçları gerçekleştirmek üzere mecburen başvurulması gereken zorlamasının ise ancak zorlamaya maruz kalan çoğunluğun rızasıyla mümkün olabileceğini düşündür. O'na kalırsa, "bu zorlama düzeni öyle örgütlenmelidir ki, asla bütünüyle hatalı ve haklardan yoksun olamayacağından, azınlık da her zaman çoğunluk olabilsin."

@uzakkoku

Mucidinden pragmatizm tarifleri

Pragmatizmi felsefedeki ampirizmin daha radikal ve daha az itiraz edilebilir bir biçimi addeden William James onun soyutlama ve yetersizlikten, sözlü çözümlerden, kötü a priori sebeplerden, sabit ilkelere, kapalı sistemlerden ve sözde mutlaklar ve kökenlerden vazgeçmenin başka bir adı olarak niteliyor. Pragmatizmi dogmaya, yapaylığa ve hakikatte nihai ilkelere karşı açık hava ve doğadaki olanaklar olarak kavrayan James'in felsefi görüşlerini anlattığı sekiz konferansın metinlerinden oluşuyor kitap. William James'in kitabını John Sturur Mill'e atfettiğini de ifade edelim.

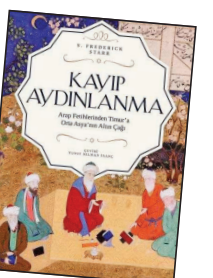
Pragmatizm, William James, çev. Ferit Burak Aydar, Türkiye İş Bankası, 2019

Orta Asya'nın aydınlanma çağı

Milattan sonra 800 ila 1200 seneleri arasında dünyanın en büyük ve gelişmiş şehirlerine, en zarif sanatlarına ve hemen her alanda en ileri bilgi ve teknolojisine sahip bölümü Orta Asya'yı elbette. Başta gökbilimi, matematik, jeoloji, tıp, kimya, musiki, sosyal bilimler, felsefe alanlarında önemli başarılar kazanılan bir dönemdeki Orta Asya'nın Aydınlanma çağını anlatıyor eserinde Starr. Dünya ticareti ve ekonomisinin o dönem en önemli yönlendiricileri sayılan Türk ve İranlı halkların tarihinin çoğu kez meçhul kalmış ayrıntılarıyla süslenen kitabın geniş bir kaynak ve arşive de yaslandığını belirtelim.

Kayıp Aydınlanma, S. Frederick Starr, çev. Yusuf Selman İnanc, Kronik, 2019

Demokrasi: Doğası & Değeri
Hans Kelsen
Dost, 2019

MUNSİF MERZÜKÎ

RAŞİD GANNUŞÎ

ARAP DÜNYASININ KRİZLERİ VE İSLAMCILIK

ASİM ÖZ

Yazar

Arap devrimlerini başlatanların İslâmcı ya da solcu şeklinde sınıflandırılmasını doğru bulmadığını söyleyen Merzûkî, devrimlerin İslamcılar ya da solcular tarafından değil hiçbir şeyi olmayan sıradan insanlarca başlatıldığını vurgular. Uluslararası gelişmelerin belirleyiciliğinin ötesinde Arap uyanışına olan sadakatını ifade ederek devrimlerin başarısız olduğunu, akamete uğratıldığını ancak karşı devrimlerin de başarısızlıkla sonuçlandığını dile getirerek mevcut durumu analiz eder.

Arap dünyası üzerine tarih/ uyanış ekseninde yazılmış, düşünce ve siyaset kitaplarında çok sayıda bilgi ve yorumla birlikte kesintisiz devam eden İslamcılık eleştirisi hemen göze çarpar. Üstelik bu, Arap siyasi hayatında, diktatörlüklerin devrilmesi sürecinin daha başlamadan boğulması üzerinde düşünmeye fırsat bırakmadan yapılmaktadır.

Arap uyanışı sürecinde ve sonrasında ortaya çıkan tartışmaların ışığında, İslâmî hareketlerin başarısızlığı bu yüzden de İslâmıcılığın terk edilmesi gereken bir akım olduğu ilan edildi sıklıkla. Nice seküler, liberal ve solcu tıpkı 1990'larda olduğu gibi kendilerini eski düzenin kucacağına attı. İslâmıcılığın yükselişini "seküler solun" zemin kaybıyla izah eden epeyce seküler gelenek ağıtçısının bulunması bunun göstergelerinden biri. Şüphesiz bu meseleyi ele alan yazarların hepsi İslâmıcılığı aynı şekilde değerlendirmiyor; bazıları diğerlerine göre daha eleştirel bir tavır takınıyor. Fakat hepsinin üzerinde anlaşıp temel nokta, İslâmıcılığın terk edilmesi gerektiği. Ne var ki, maruz kalınanların bir muhasebesini ya da tahliilini yapma zahmetine katlanmaktan beri duruldu çoğu zaman.

Dikkatli tarihsel inşalar

Günümüz dünyasını anlamak adına hâlâ geçerli olan bu yaklaşım Tunus eski cumhurbaşkanı Munsif Merzûkî'nin metinlerinde de karşımıza çıkar. "Tunus'taki laik yelpazenin merkez sol kanadında duran Merzûkî, *Arap Dünyasının Krizleri* (2019) başlıklı kitabında, Arap uyanışındaki siyasi durumları analiz ederken, egemen düşünce akımlarına muhalif bir karşı düşünceler ve metinler tarihinin yazılmasını sağlamış, eğilimlerin ve yapıların gizli mücadelesini gün yüzüne çıkarmıştır. Bu yüzden günümüzde, Arap dünyasının belli başlı mahfillerinde Munsif Merzûkî, okunuyor, çevriliyor ve yorumlanıyor. Makaleleri derleyen ve çeviren Zuhayra Tuba Kor, düşüncesinin hayatını ve belli başlı eserlerini tanıtan entelektüel monografisiyle Merzûkî'yi daha iyi tanımayı sağlıyor. Okura bir bakıma olağanüstü bir yakınlığın hatırasını sunan söyleşi ise Merzûkî'nin hayatını, siyasi mücadelesini, insan ve düşünceleri olarak kişiliğini ve farklılığını anlamamıza imkân veriyor.

Maalesef görünen o ki, Munsif Merzûkî, *Arap Dünyasının Krizleri* kitabında, Arap dünyasının temel meselelerini ele alırken seçtiği bir şekilde 1970'lerde yükseliş geçen İslâmî hareketleri eleştirilmesiyle egemen yergi korosuna katılmakta. Nahda Partisi'nin Mayıs 2016'daki kongresinde dini davet ile siyasi faaliyetleri birbirinden ayırması üzerine yazdığı "İslâmıcı Dalga... Sular Geri mi Çekiliyor?" başlıklı yazısı bunu net bir şekilde ortaya koyar. Merzûkî, İslâmıcı kabul edilen partilerin aşama aşama İslâmî referansın kendisinden uzaklaşmaları dahası kahir ekseriyetinin iktidarda kendine bir konum arayana "sağcı partilere" dönüşmesini bir çıkış olarak sunar.

Bilinen laiklerden farklı olarak Munsif Merzûkî, Arap dünyasının sorunlarını masaya yatıran ve tarihsel yeniden inşalarla ilerleyen makalelerinde başından sonuna kadar yöntemi ve argümanı bakımından bir anıteğ oluşturur. Hemen belirtmek gerekirse, onun Arap dünyasına dair sorduğu sorular, bütün rahatsız edicilikleriyle, sözde huzura kavuşmuş dünyamıza musallat olmayı sürdürüyor. Arap uyanışının/devriminin kökenlerini, dışarıda aramak yerine bizzat her ülkenin kendi iç gerçekliklerinde bulur mesela. Merzûkî, medyadan toplumsal ve siyasi hareketlere, diktatörlüklerden yozlaşmış elitlere, işsizlikten eğitim ve sağlık sorunlarına, Türkiye'deki 15 Temmuz darbe girişiminden Katar'ın abluka altına alınmasına kadar eleştirel görüş alışverişleriyle ulaştığı bir kriz anlatısı ortaya koyar. Bütün bu sürecin sıcak ve canlı bir fenomenolojisini etkileyici bir gelecek perspektifiyle sunar Merzûkî.

Munsif Merzûkî'nin Arap düşüncesinde tarihinde bugüne dek eşi benzeri görülmemiş nazari bir devrim yarattığı söylenemez ancak belli başlı gelişmeleri derli toplu yorumlamasıyla farklı ve dikkate değer görüşler ileri sürmüştür. Arap devrimlerini kütişmeyenlerin duymaktan hoşlanmayacağı sözler sarf eder: Arap devrimlerini başlatanların İslâmıcı ya da solcu şeklinde sınıflandırılmasını doğru bulmadığını söyleyen Merzûkî, devrimlerin İslamcılar ya da solcular tarafından değil hiçbir şeyi olmayan sıradan insanlarca başlatıldığını vurgular. Arap uyanışını içerdik değerlendirmesiyle ezber bozan Merzûkî, uluslararası gelişmelerin belirleyiciliğinin ötesinde Arap uyanışına olan sadakatını ifade ederek devrimlerin başarısız olduğunu, akamete uğratıldığını ancak karşı devrimlerin de başarısızlıkla sonuçlandığını dile getirerek mevcut durumu analiz eder. Sinik iğvalara karşı radikal özgürlükçü nüveyi hatırlatmasıyla Alain Badiou, Hamid Dabashi, Slovoj Žižek yahut Richard Falk gibi isimlere yaklaşır.

Munsif Merzûkî, Tunus'ta eski rejimin sandıkla, medya gücü ve parayla geri dönmesi ve devrimi kaskaca alan süreçte İslamcılığın özellikle de Raşid Gannuşî'nin Nahda hareketinin payı olduğu kanaatindedir. Ona göre Nahda Partisi örneğinde İslamcılar, Mısır'da Müslüman Kardeşlerin yaşadığı acı tecrübeyi yaşamamak dahası kökten yok edilmekten kurtulmak için eski düzenin aktörleriyle bir araya gelmişlerdir. Hatırlanacağı üzere Nahda Partisi 2014 seçimlerinde 69 milletvekili çıkarmış ve seçimlerden birinci olan Nida Tunus Partisiyle koalisyon hükümeti kurmuştu. Adeta bir kırılma ânı olan bu süreci "yağmurdan kaçarken doluya tutulmak" şeklinde değerlendiren Merzûkî, tüm siyasi partiler ve fikri cereyanlar içindeki düşüncülerin İslamcılarla modernistler arasındaki kutuplaşmanın aşılması için çaba sarf etmeleri çağrısında bulunur. Ona göre süreklilik arz eden bu ayrışma, Arap dünyasının sefaletinin ve geri kalmışlığının en önemli sebebidir. Bunun aşılması için bütün ideolojileri kesen ortak

hedefler ve değerler etrafında bir siyasi ve fikri mücadele verilmesini savunan Merzûkî, "ikiz düşman" olarak gördüğü İslamcılar ve modernistlerin görüşlerinden tamamen farklı bir fikir geliştirmeyi teklif eder.

Tarihsel çelişkiler

Arap dünyasının hâlâ en çok dikkat çeken siyasi simalarından Munsif Merzûkî'nin öne çıkmasının sebebi, uluslararası yankı uyandıran yazılarıyla, konuşmalarıyla, kitaplarıyla ve açıklamalarıyla verili duruma hitap eden güçlü bir anlatı sunabilmesidir. En önemlisi de herkes için eşit siyasi haklar, özgürlükler, toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin aşılması gibi aktüel tartışmalar üzerinden İslâmî hareketlerin Arap dünyası için bir çıkış olmadığını ileri sürer. Mevcut krizi açacak düşünceler üretilememesinden dolayı gençlerin bir şeylere inanma ihtiyacı duyarak dinlere yönelişini söylemesi dikkat çekmektedir. Acaba Merzûkî'nin bu mesele etrafındaki yaklaşımları ne kadar tatmin edicidir? Arap uyanışı sürecinde yazdıkları çoğu liberal ve sol isimlere nazaran farklı olan Merzûkî'nin Arap dünyası için önerdiği çıkış nedir, diye sorulduğunda liberalizmin ruhuna uygun bir yaklaşımın ötesine geçemediği söylenebilir. Fikirler bütünü olarak ideolojileri "karmaşık gerçekliği basite indirgeyen kibiri ve totaliter yaklaşımlar" şeklinde değerlendirmesini bu çerçevede hatırlayabiliriz. Daha genel bir şekilde ifade etmek gerekirse, Merzûkî ideolojilere anlamlı bir eklenme yapmaktan çok, entelektüel olarak onları "demokrasi" adına reddetmektedir.

Büyük ölçüde durumlar üzerine yazılan bağımsız metinlerden oluşan *Arap Dünyasının Krizleri*, Arap dünyasının var olan durumunu, kendi kendisini tanımlayan ayırt edici özelliklerinden farklı bir alternatif çıkarma hayalidir aynı zamanda. Ne var ki daima bağlılığını deklare ettiği uzlaşmanın postulatları ile en iyi iktidarının ait olduğu uyumsuzluk gerçekleri arasındaki çelişki çözümsüzdür. Kitabın anlattığı hikâye, bir bakıma siyasi liberalizmin en başından beri öne sürdüklerinin süzülmesi hâlidir.

Elbette Arap dünyasını sadece bir cenahı merkeze alarak eleştirmek Merzûkî; önceki-

lerin yapmadığını başarmak için Voltaire ve İbn Teymiyye'yi unutmamızı salık verir. Bu bağlamda, şimdiki zamanın acil meseleleri düşünüldüğünde, İslamcılık/İslâmî hareketler çerçevesindeki olumsuz fikirlerin tüm dünyada yaygınlık kazanmasıyla birlikte Merzûkî gibi isimlerin düşüncelerinin farklı değerlendirilmelere konu olacağı söylenebilir. On yıllardır Arap entelektüel ve siyasal çevrelerini meydana getiren ve şekillendiren fikirlere dönüp bakmak için bundan daha iyi bir yol yoktur sanırım.

Başlangıcından itibaren İslamcılık başta Osmanlı'da/Türkiye'de olmak üzere o kadar farklı hayata dokundu; kişisel, tarihi, felsefi, siyasi o denli macera yaşadı; gücüyle, varoluş biçimiyle ve öğretme biçimiyle o denli çok söylemi, eylemi etkiledi, onların yönünü değiştirdi, onlarda iz bıraktı ki; ona dair birbirleriyle zıt ve birbirinden farklı yorumlar asla tükenmeyecek.

1970'lerden itibaren Arap dünyasında belirginlik kazanan İslâmî dalganın tıpkı Arap milliyetçiliği, sosyalizm gibi başarısız olduğuna inanan Munsif Merzûkî, toplumdaki farklı rakip cereyanların anlamlı bir reçete sunamadığından hareketle geleceğe dönük birtakım çıkarımlarda bulunur. Argümanlarını ortaya koyarken atalarının dini İslâm'la, İslamcılık arasında ayırım yapar. "İslâmıcı dalga" derken Merzûkî, "iktidara ulaşmak ve mümkün olan en uzun süre başta kalmak için İslâm'ı kendisine fikri referans olarak alan ve örgütsel seferberliğinin sancağı kılan her türlü siyasi hareketi" kasteder.

Fikri savaşlar

Türkiye'de mebzul miktarda örneği bulunan isimler gibi ideolojilerle bir yere varılmadığını çok açık olduğunu düşündürmektedir. Aslında burada göz ardı edilen, her zaman, belli bir demokrasi evrenselliğinin herkes için gerçekten geçerli olup olmadığı sorusudur. Farklı toplumlarda farklı çeşitleri cisimleşen ideolojileri tahfif eden Munsif Merzûkî İslâmî hareketlerin başarısızlığı sadecinde Tunus'taki gelişmeleri hatırlatmakta ve krizin devam ettiği sonucuna varmaktadır. Büyük bir sarsıntı yaratan ittifaklardaki kesinti kategorisini benimseyip kötümser bir yaklaşım sunmaktadır. Öyle ki, İslamcılığın tüm türevleriyle eski sistemin "destekçisi" hâline gelmesinden ötürü, gelecekle ilgili projeler geliştiren güçlerle ittifakını geliştirmek yerine, Arap ülkelerinin çoğunda alternatif olmaktan aciz kaldığını kabullendiğini iddia eder.

Hâl böyle olunca İslamcılık, onun nazaran Arap halklarının başkaldırdığı sisteme ortak olabilmek için hemen her şeyini terk etmek durumunda kalan bir akım hüviyetindedir. Bu durumun eski sistemi maliyetli baskılardan kurtardığını ileri süren Merzûkî, Tunus'ta sistemin "iktidardan biraz pay alma karşılığında eski hasmını evcilleştirerek geçmişteki bütün tehlikesini bertaraf ettiğini ve onu bir şekilde arkasına aldığı" kanaatindedir. Başka bir

bağlamda Louis Althusser'in "Fikri savaşlar teoride siyasi savaşlardır." sözünü hatırlatan Merzûkî'nin tüm bunları Arap uyanışı sonrasında ittifak kurduğu Nahda Hareketi lideri Raşid Gannuşî'nin İslâmî Yöneliş Hareketi'nden Nahda Partisi'ne uzanan dönlüşümü çerçevesinde söylemesi de ilginçtir.

19. yüzyıldan itibaren varlık gösteren ve birçok entelektüel nesil için hayatı bir referans teşkil eden düşünürleri selamlayan Munsif Merzûkî, İslamcılarla modernistler arasındaki mücadelenin hiçbir zaman yapıcı bir rekabet ve fikir alışverişi düzeyine ulaşmadığını kanaatindedir. Sözelgini her iki akımın da iktidara geldiğinde toplumun sorunlarını çözme noktasında bir olgunluk gösteremediğinde ısrarcıdır. Birçok çevre için hayatı bir referans olan Merzûkî, modern demokratik toplumun en köklü inanç ve gelenekleri ile uyumlu bir toplumsal ve siyasal çıkış önermektedir. Demokrasinin mevcut çözümleri içinde "kötünün iyisi" olduğuna inanan Merzûkî için bunun anlamı son yıllarda daha da belirginlik kazanan yüz yıllık krizin aşıp aşamayacağını görmektedir; temel toplumsal kurumların, kişilerin eşitlik ve özgürlüklerine uyacaklarsa nasıl düzenlenmesi gerektiği konusunda bir anlaşma olmaması şeklindeki krizi.

'Kötüyimser'

Gelgelelim zorlukların ve engellerin İslamcılığın bileğini bükemediğini göz ardı ediyor Munsif Merzûkî, İslamcılık söz konusu olduğunda eski müttefikliğin yaralarının da etkisiyle çok önemseydiği "kötüyimser" tutumunu bir anda terk ediyor. Genelde İslamcılığın özdele ise tezlerini derinlemesine, ayrıntılı biçimde okumadığı Gannuşî'nin daha ihtiyatlı ve sükunetli bir değerlendirmesini sunmuyor. Burada Arap dünyasının kurtuluşunun şu ya da bu şekilde İslamcı fikriyatın kaderiyle sıkı sıkıya bağlı olduğu göz ardı ediliyor.

Bütün bunlara rağmen Merzûkî, son derece önemli bir siyasi düşündürüdür ve makalelerini sırf İslamcılık eleştirisi yüzünden yok saymak çok büyük bir hata olur. Onun bir hasım hem de coşkulu; kayda değer fikirlere sahip, kendisiyle alışveriş yapılabilir vasıflı bir hasım... Öyleyse Merzûkî'nin meydan okumasına karşı koymak için yapılması gereken onun yorumlarıyla hesaplaşmaktır. Bu aynı zamanda bizleri geçmişten çıkarılması gereken derslere getiriyor. Mesela geçmişte İslâm ile sosyalizmin günümüzde ise İslâm ve demokrasiyi bağdaştırmaya matuf çalışmalarını dönemselikle izah etmesi yahut siyaseti ahlakileştirme noktasında yaşanan sorunları gündeme taşımaları son derece önemlidir.

Hızla yükselen kötümserlik dalgası içinde "kötüyimser" Merzûkî'nin fikri serüvenini ve eleştirilerini gözlemekten gelmek, İslâmî hareketlerin "iktidar" tecrübesini, İslamcılığın güçlendirecek bir bakış açısıyla yeniden düşünmek için kullanabileceğimiz birçok kavrayıştan mahrum bırakabilir bizi.

ozasim76@yahoo.com.tr

Arap uyanışı sürecinde yazdıkları çoğu liberal ve sol isimlere nazaran farklı olan Merzûkî'nin Arap dünyası için önerdiği çıkış nedir, diye sorulduğunda liberalizmin ruhuna uygun bir yaklaşımın ötesine geçemediği söylenebilir.